Jämlikt Göteborg
- hela staden socialt hållbar

Göteborgs Stad

Pilot för arbetet med mobiliseringsfrågorna

Underlag för Staden där vi läser för våra barn

- en del av arbetet för *Jämlikt Göteborg*

www.goteborg.se

Innehåll

Sammanfattning ... 3
Koppling till budget och Jämlikt Göteborg ... 4
Syfte, mål och avgränsningar ... 5
Mobiliseringsfrågans kunskapsgrund ... 7
Läsfrämjande faktorer ... 10
Förutsättningar för implementering ... 13
Ansvarig ... 14
Tid för genomförandet ... 14
Personella och ekonomiska resurser ... 15
Indikatorer, uppföljning och utvärdering ... 16
Kunskapsutveckling ... 16
Aspekter för att främja hållbarhet och genomslag i arbetet ... 17
Mobiliseringsfrågans implementering – 3 delar ... 18
1. Kompetensutveckling ... 18
Utbildningsinsatser ... 19
Kunskapsallianser ... 19
2. Aktiviteter ... 20
Utgångspunkter för arbetet med stadens aktiviteter ... 20
Tre insatsnivåer ... 21
Effektiva komponenter i ett läsfrämjande arbete ... 21
3. Informationsinsats ... 22
Referenser ... 23
Bilaga 1: Kunskapsinhämtning, omvärldsbevakning och förankring ... 25
Bilaga 2: Mobiliseringsfrågan koppling åtgärdsförslagen ... 29
Bilaga 3: Den svenska läsförmågan ... 30
Bilaga 4: Idébank ... 32
Insatsnivå – Göra något ... 33
Insatsnivå – Göra mer ... 34
Insatsnivå – Göra bättre ... 37

Läs mer om i dokumentet *Mobilisering i arbetet med Jämlikt Göteborg – beskrivning av mobiliseringsfrågor*:

- Varför Göteborgs Stad arbetar med mobiliseringsfrågor
- Vad är en mobiliseringsfråga?
- Vilka är stadens mobiliseringsfrågor?

Sammanfattning

Det finns flera tydliga indikatorer på att svenska elevers läsutveckling försämrats sedan 1991 [1, 2]. Bland OECD-länderna har Sveriges elever gått från att år 2000 ha en genomsnittlig läsförmåga till att 2012 ligga betydligt under genomsnittet [3]. Sverige är det land där läsresultaten har försämrats mest och snabbast [2]. Bristande läsförmåga är en av de viktigaste anledningarna till att elever inte uppnår målen i de teoretiska ämnena i skolan [4].

Det finns påfallande socioekonomiska skillnader mellan elever och deras läsförmåga och skolresultat [5]. Det finns till exempel en stark samvariation mellan PISA:s lästester och elevernas socioekonomiska bakgrund [6]. Enligt PISA-undersökningen från 2009 lämnar 20 procent av de svenska eleverna grundskolan utan en läsförmåga som är tillräcklig för att kunna läsa och förstå en dagstidning [7]. I Sverige har både flickornas och pojkarnas resultat blivit sämre över tid, men den försämrade läsförmågan hos pojkar är betydligt större än flickornas [2]. Det är mer än dubbelt så hög andel pojkar på den lägsta läsnivån än flickor. En fjärdedel av alla pojkar läser på en sådan nivå att det inverkar negativt på inhämtningen av andra kunskaper i skolan [1].

Den främsta resursen att främja barns läsning är vårdnadshavaren. Det är vårdnadshavarens egna läsning och läsningen för och med sina barn som till störst del påverkar barnens läslust och läsvanor. Tidig högläsning för och med barn har ett tydligt stöd i forskningen. Det är den enskilt viktigaste komponenten för att utveckla barns språk, berika deras ordförråd, uttrycksförmåga samt för att skapa läslust och öka läsförmågan hos barn [8]. Barnen till de mest läspositiva vårdnadshavarna, det vill säga vårdnadshavare som läser mycket själva, har också bättre resultat på PISA-undersökningarnas lästester [9].

Forskningen pekar också på att den grundläggande läs- och skrivförmåga som elever har med sig till skolan och de erfarenheter de har av läs- och skrivaktiviteter tillsammans med sina vårdnadshavare, har betydelse för elevernas läsprovsresultat även efter att de gått i skolan i fyra år [10]. Även ordförrådsutveckling förbättrar barns läsförståelse och har en betydande inverkan på framgång i skolan [11, 12]. Ordförråd är nämligen den enskilt viktigaste faktorn för att förklara språkförståelse [13]. Vidare kan ordförrådet hos en fyraåring förutsäga läsförståelsen vid sex års ålder liksom att ordförrådet hos en åttaåring förutsäger hur noggrann läsningen är vid 13 års ålder [14]. Samtidigt visar forskning att alltför många barn har inte ett tillräckligt stort ordförråd när de börjar skolan för att kunna tillgodogöra sig undervisningen [11, 12].

Förutom betydelsen av läsande förebilder och tidig högläsning samt ett utvecklat ordförråd har läsning för nöjes skull också visat sig betydelsefull eftersom den för med sig flera sociala och utbildningsmässiga fördelar [8]. Forskningsresultat visar att mer socioekonomiskt starka grupper läser mer för nöjes skulle än andra. Samtidigt pekar studier på att nöjesläsningen är av större betydelse för studieresultaten än vårdnadshavarnas socioekonomiska status. Det gör att vissa forskare drar slutsatsen att nöjesläsningen kan bidra till att skapa en social mobilitet [8]. Detta förstärks av slutsatsen i en av OECD:s rapporter att nöjesläsningen är en effektiv social hävstång och därmed finns starka argument att främja den sortens läsning [15].

Utifrån detta kan en slutsats på befolkningsnivå bli att barn som kommer från hem med låg socioekonomisk status löper större sannolikhet att ha sämre läsutveckling än andra. Särskilt utsatta är pojkar med utländsk bakgrund, med få läsande förebilder (särskilt manliga sådana), och som läser lite på sin fritid. Gemensamt på gruppnivå är också att dessa barn ofta också går i skolor med sämre kvalité med ett dåligt arbetsklimat

Avslutningsvis presenteras här ett sammandrag av de forskningsresultat, slutsatser och rekommendationer som mobiliseringsfrågan i stor utsträckning vilar på. Sammantaget sätts också mobiliseringsfrågan i sitt sammanhang – att vara en del i arbetet med att minska de ojämlika skillnaderna i livsvillkor och hälsa.

En kohortstudie med 15 590 brittiska treåringar får utgöra ett exempel på betydelsen av läsning för och med barn. I studien framkom att daglig läsning för barnen, regelbundna sängtider och regelbundna besök på bibliotek var associerade med en bättre kognitiv utveckling. Det visade sig också att barnen med en större sannolikhet kunde läsa tidigare än förväntat samt att skolmognaden var högre vid 6 års ålder. Forskarna såg också att öva på alfabetet, daglig lek, rörelse och rytmik bör införas i olika program för att främja barns utveckling. Resultaten stod sig även efter att kända variabler som kan påverka utfallet som kön, ålder på föräldrarna, indikatorer på fattigdom/välstånd, ursprungsland och etnicitet togs med i beräkningen. Det fick forskarna att rekommendera att alla föräldrar och förskolor bör för in dessa faktorer i de dagliga rutinerna eftersom de såg att det hade potentialen att minska skillnaderna inte bara i den kognitiva utvecklingen utan också framtida hälsoskillnader [16].

Forskarna såg också att dra ner på insatser som bokgåvor och spara in på biblioteksverksamhet skulle kunna bidra till att öka skillnader i livsvillkor och hälsa. Samtidigt påpekade forskarna att dessa ovan nämnda faktorer troligen har relativt små effekter på skillnader i livsvillkor och hälsa jämfört med strategier som minskar inkomstskillnader och minskar fattigdomen. Men klart är dock att de har sin roll att spela som en del i ett komplext jämlikhetsarbete [16].

Koppling till budget och Jämlikt Göteborg

Stadens politiker pekar i budgeten ut frågan om att skapa jämlika förutsättningar och öka utbytet mellan sociala grupper som stadens allra viktigaste utmaning. Att alla barn ska ha en god start i livet och goda förutsättningar genom skolåren sätter politiken i centrum för arbetet [17]. Mobiliseringsfrågan *Staden där vi läser för våra barn* har därför en tydlig koppling till stadens budget och målet att Göteborg ska vara en jämlik stad.

Det finns också tydliga kopplingar till alla fokusområden som är framtagna inom ramen för arbetet *Jämlikt Göteborg – hela staden socialt hållbar* och som presenteras i rapporten ***Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg***. Ur ett kortare tidsperspektiv är det dock främst inom följande fokusområden som frågan har tydligaste koppling:

- Fokusområde 1: Ge barn en god start i livet
- Fokusområde 2: Ge barn fortsatta goda förutsättningar genom skolåren

Ett exempel på att mobiliseringsfrågan även tätt hör samman med andra fokusområden är att det kan vara svårt att etablera sig på arbetsmarknaden med en låg läsförmåga och ofullständiga betyg eller att trångboddhet kan var ett hinder för läsning i hemmet. Därför kan inte mobiliseringsfrågan enbart avgränsas till de båda ovan nämnda fokusområdena utan ur ett längre tidsperspektiv finns kopplingen även till fokusområdena *Skapa förutsättningar för arbete* och *Skapa hälsofrämjande och hållbara miljöer och samhällen*.

Mobiliseringsfrågan har också bäring på sex olika *Åtgärdsförslag* inklusive delar av *Förslag på genomförande* som finns i ovan nämnda rapport. Läs mer i Bilaga 2: Mobiliseringsfrågan koppling åtgärdsförslagen, s. 29).

Mobiliseringsfrågan har också en tydlig koppling till de *Strukturella och övergripande förutsättningarna* som även de tas upp i rapporten som tidigare har nämnts. Särskilt tydligt är det i *förslag 2D*:

> ***Satsa på tidiga insatser tidigt i barns liv***
> *Minska ojämlikheten när det gäller den tidiga utvecklingen av fysisk och emotionell hälsa samt den kognitiva, språkliga och sociala förmågan genom att öka andelen av de totala anslagen som går till yngre barn, och se till att anslagen för yngre barns utveckling i allt högre grad fördelas i proportion till graden av utsatthet [18, p. 144].*

Bland de strukturella och övergripande förutsättningarna poängteras också att den vägledande principen ska vara *universell proportionalism,* det vill säga att generella insatser ges till alla men i högre dos till dem med störst behov. Den principen blir också centralt för mobiliseringsfrågans genomförande. Även förslagen 2A-C som handlar om social investeringspolicy och budgetsystem är viktiga för mobiliseringsfrågans genomförande och resultat.

Mobiliseringsfrågan har också stark koppling till flera andra styrdokument. Några exempel är:

- Skollagen (2010:800)
- Läroplanen för förskolan LPFÖ-98
- Läroplanen för grundskolan, förskoleklass och fritidshemmet 2011
- Läroplanen för gymnasieskolan
- Biblioteksslagen (2013:801)

Uppdragsgivare

Med anledning av den tydliga koppling till stadens budget och arbetet med målet *Jämlikt Göteborg* samt frågans tydliga kunskapsgrund tog Ledningsgruppen[1] initiativet till att staden ska arbeta med *Stadens där vi läser för våra barn*. När den nya Samordningsgruppen[2] startade hösten 2015 tog de över frågan.

Ledningsgruppen gav också det Koordinerande teamet vid Social resursförvaltning i uppdrag att utarbeta en mall för stadens alla mobiliseringsfrågor (se separat dokument *Mall för stadens mobiliseringsfrågor* där tas också grunden för mobiliseringsfrågor som arbetsätt upp). Uppdraget var också att testa mallen på en av mobiliseringsfrågorna som en pilot.

Det här underlaget är resultatet av ledningsgruppen/samordningsgruppens uppdrag.

Syfte, mål och avgränsningar

Den *<u>övergripande avsikten</u>* med stadens alla mobiliseringsfrågor är att synliggöra det komplexa arbetet med *Jämlikt Göteborg – hela staden socialt hållbar* till göteborgarna och stadens medarbetare. Det vill säga visa genom mobiliseringsfrågorna hur staden arbetar konkret och vardagsnära med en stor och svårlöst samhällsfråga. Därför är också det den övergripande avsikten för *Staden där vi läser för våra barn*.

Centralt för mobiliseringsfrågorna är att samla och mobilisera stadens arbete för att nå en högre måluppfyllelse. Men också att lyfta fram redan pågående eller planerade aktiviteter/insatser och sträva efter att synergieffekter uppstår och förstärks. Viktigt för arbetet är också att lära av det som redan pågår och dra nytta av stadens samlade erfarenheter.

En mobiliseringsfråga ska därför bidra till att:

- synliggöra budskapet om *Jämlikt Göteborg - Hela staden socialt hållbar* till göteborgaren och visa på konkret och vardagsnära handling
- kraftsamla och skapa en mobiliserande effekt – *vi är på väg mot ett mer socialt hållbart* Göteborg
- stärka stadens kapacitet och förutsättningar i arbetet för att nå mätbara, synbara och märkbara resultat – även på kortare sikt

Utifrån det här har nedan utgångspunkter, syfte och mål formulerats.

---

[1] Ledningsgruppen för processägarkapet under perioden ht 2013 – vt 2015 bestod av alla stadsdelsdirektörer och direktören för Social resursförvaltning

[2] Samordningsgruppen ersatte den tidigare ledningsgruppen. Den nya konstellationen är en direktörsgrupp som ska representera Göteborgs Stads alla förvaltningar och bolag i genomförandet av Jämlikt Göteborg.

Utgångspunkter

***Staden där vi läser för våra barn* utgår från ett livscykelperspektiv och en hög tilltro på människors egna förmågor och kapaciteter (*empowerment*).**

Den samlade kunskapen är tydlig med att satsningar tidigt i livet ger effekt under hela livet – positiva faktorer tenderar att ackumuleras över tid [19, 20]. I det här fallet finns det en koppling från tidigt välutvecklat ordförråd, tidig läslust och ökad läsförmåga till hur skolgången och skolresultaten utvecklas. Det finns också kopplingar till inträdet på arbetsmarknaden och den framtida yrkeskarriären. Livscykelperspektivet är också centralt utifrån att dagens barn är morgondagens vuxna förebilder eller vårdnadshavare. En ökad läslust i dag kan därför ses som en investering i de framtida barnens språk- och läsutveckling samt skolresultat. Förutsättningar för ett positivt ”socialt arv” från generation till generation stärks på så sätt.

Utöver ett livscykelperspektiv vilar också mobiliseringsfrågan i en hög tilltro på människors egna förmågor och kapaciteter (empowerment). Empowerment ses som en process för att möjliggöra människor att ta mer kontroll över sina liv. För det krävs bland annat att stödjande strukturella förutsättningar skapas i samhället för att stärka människors handlingsutrymme. Men det handlar också om att skapa delaktighet, inflytande och medbestämmande samt former för samverkan för att människor ska kunna få makt till att styra över sina egna liv och vardag [21].

Syfte

Syftet med *Staden där vi läser för våra barn* är att främja läslust och läsning MED och FÖR barn tidigt i livet.

I begreppet *Staden där vi läser för våra barn* ligger fokus inte enbart på läsning **för** barn utan av vikt är också läsning **med** barn. Satsningen omfattar också språkutveckling och utveckling av ordförråd. Vägen till ett utvecklat ordförråd, en ökad läslust och läsförmåga kan se olika ut beroende på till exempel barnets olika utvecklingsfaser och vårdnadshavarens egna förutsättningar och bakgrund. Därför inkluderas till exempel berättandet, ordlekar, rim och ramsor samt lek med språk och bokstäver också i arbetet. Viktigt att poängtera är också att det inte enbart behöver vara läsning av böcker med text eller bilder som avses utan även seriemagasin, ljudböcker eller skärmbaserad media bör tänkas in i arbetet.

I syftet med *Staden där vi läser för våra barn* läggs inte heller någon vikt vid **vem** som läser för och med barn utan bara **att** det läses för och med barn. Alla vuxna kan eller vill inte läsa och det är också viktigt att det finns en medvetenhet kring det och att insatserna anpassas. Likaså kan inte alla läsa svenska texter eller tala svenska, vilket ställer krav på att även andra språk inkluderas i arbetet. Särskilt viktigit är att lyfta fram betydelsen av modersmålet som ett sätta att stärka barns svenska språkinlärning och läsförmåga.

Stadens arbete bör också omfatta ett normkritiskt förhållningssätt. Det innebär bland annat att den litteratur som görs tillgänglig, används och rekommenderas är normkritisk. På så sätt lever *Staden där vi läser för våra barn* också upp till budgetmålet om normkritik.

Mål

***Staden där vi läser för våra barn* ska bidrar till …**

- … att vuxnas medvetenhet och kunskap kring vikten och värdet av att läsa med och för barn ökar
- … att barns ordförråd, läslust och läsförmåga ökar
- … att kännedomen hos målgruppen om allt som redan görs i staden som har bäring på frågan ökar

Ambitionen är att om staden fortsätter arbetet i linje med mobiliseringsfrågan kan det på medellång sikt (ca 5-10 år) bidra till förbättrade och mer jämlika skolresultat. På lång sikt (ca 10-15 år) kan frågan bidra till bättre

framtidsutsikter för barnen, mer jämlika förutsättningar på arbetsmarknaden och möjligheten till egen försörjning kan stärkas. Ur ett intergenerationsperspektiv (ca 20-35 år) är förhoppningen att morgondagens vuxna förebilder eller vårdnadshavare genom stadens insatser har en ökad läslust och har med sig betydelsen av att läsa med och för barn och på så sätt överför det till de framtida barnen i vår stad. Tillsammans kan det ses som steg mot ett mer jämlikt Göteborg som är mer socialt hållbart – men arbetet kräver ur det här perspektivet långsiktighet.

Målgrupp

Den primära målgruppen är barn mellan 1-12 år och deras vårdnadshavare samt de professioner som möter dessa barn och vårdnadshavare.

Tyngden i arbetet ska dock ligga vid tidiga insatser tidigt i barns liv och tidigare desto bättre.

Eftersom arbetet är en del av helheten i arbetet med *Jämlikt Göteborg* har mobiliseringsfrågan även en sekundär målgrupp. Den sekundära målgruppen är alla göteborgare inklusive stadens övriga medarbetare som inte i första hand arbetar med barn. Det med anledning av mobiliseringsfrågans övergripande avsikt (s. 5).

Avgränsningar

Mobiliseringsfrågan avgränsas främst genom åldern på barnen (1-12 år) och att arbetet ska bidra till att minska skillnaderna i livsvillkor och hälsa. Se målgrupp här ovanför.

Ytterligare avgränsning är att följande **inte ingår** i mobiliseringsfrågan:

- Utveckling av skriftspråket. Även om den är en del i processen för barn att lära sig läsa. Om aktiviteter och insatser som främjar skriftspråket skulle inkluderas hade materialet blivit allt för omfattande, därmed inte sagt att det inte är viktiga komponenter i ett barns läs- och språkutveckling.

- Olika pedagogiska verktyg, eller undervisningsformer eller enskilda metoder som anses vara effektiva enligt dagens forskningsläge för att främja läslust och läsning. Utgångspunkten är istället att staden redan verkar för att antingen implementera eller redan har implementerat dem. Om inte är den enda rekommendationen, rörande det, att staden formar sitt arbete i enlighet med den bästa tillgängliga forskningen (ett av förslagen i Idébanken på s. 32). Det är också en tydlig rekommendation eller slutsats i slutbetänkandet av den svenska Litteraturutredningen [4].

Mobiliseringsfrågans kunskapsgrund

Stora samhällskostnader

Det finns flera tydliga indikatorer på att läsutvecklingen bland elever i Sverige försämrats sedan 1991 [1, 2]. Bland OECD-länderna har Sveriges elever gått från att år 2000 ha en genomsnittlig läsförmåga till att 2012 ligga betydligt under genomsnittet [3]. Sverige är det land där läsresultaten har försämrats mest och snabbast [2]. Bristande läsförmåga är en av de viktigaste anledningarna till att elever inte uppnår målen i de teoretiska ämnena i skolan [4]. År 2000 var bara tre länder bättre i läsförståelse än Sverige. Numera är det bara Mexico, Chile och Slovakien som har sämre resultat än Sverige [2].

Mellan 2000 och 2009 har andelen svaga läsare ökat och andelen mycket starka läsare minskat. Det är tydligt att nedgången i den svenska läsförmågan är särskilt stor bland de redan svaga eleverna [1].

Bristande läsförmåga är en av de viktigaste anledningarna till att elever inte uppnår målen i teoretiska ämnen. Om den negativa trenden fortsätter kan det antas medföra stora samhällskostnader. Att vända trenden bör

därigenom ses som samhällsekonomiskt lönsamt och alla satsningar som kan främja ordförråd, läsförmåga och läslust samt läsandet i sig följaktligen skulle kunna betraktas som investeringar [4].

Utdrag ur: Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg 2014 (s. 29-30) [24]***:***

Eftersom ojämlikhet i hälsa är påverkbart anser många aktörer att kostnader som uppstår som en följd av ojämlik hälsa skulle kunna betraktas om "onödiga kostnader".

Om de ojämlika skillnaderna i hälsa hade kunnat undvikas i Sverige hade omkring en fjärdedel eller en femtedel av landets ohälsobörda försvunnit, vilket skulle motsvara ett värde på 5–6 procent av BNP eller cirka 200 miljarder per år. Det visar att ojämlikhet i fråga om hälsa är ett stort samhällsekonomiskt problem, även om kostnaderna i detta fall inte tar hänsyn till bland annat de kommunala kostnaderna.

Ett sätt att spara på stadens framtida resurser, både humana och ekonomiska, är att arbeta förebyggande och hälsofrämjande.

Insatser tidigt i barns liv, som främjar deras kognitiva förmågor, kan med tiden förklara socioekonomisk framgång och positiv utveckling senare i livet. Forskare menar att de tidiga insatserna ger effekter under hela det fortsatta livet och att en ackumuleringsprocess på så sätt skapas. Figur 1 illustrerar hur välfärdssamhällets investeringar bör prioriteras, enligt amerikanska forskare inom det ekonomiska fältet, för att stärka denna ackumuleringsprocess. Det skulle ge bäst effekt på barns utveckling, höja produktionsförmågan i samhället och slutligen vara samhällsekonomiskt lönsamt [19].

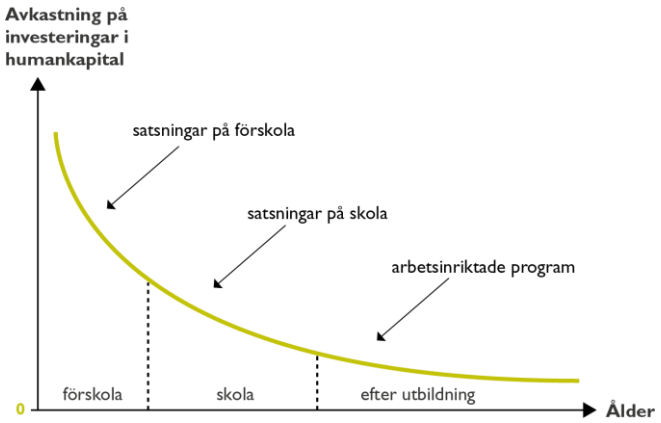

Figur 1. Beräkning av avkastningen på investering i humankapital för barn från resursfattiga förhållanden i ett livsperspektiv. Optimal investeringsfördelning för att uppnå stor samhällseffekt och vinster för enskilda individer. Hämtat från Malmökommissionen [22] som har återgivit modellen från artikeln *Interpreting the evidence on life cycle skills formation* [23].

Det finns därför en stark enighet i forskningsresultaten att tidiga insatser tidigt i ett barns liv kan ge stor effekt både för barnen själva här och nu men också för hela samhället. Den typen av insatser är de mest kraftfulla investeringarna ett samhälle kan göra, med vinster som mångfaldigt överstiger den ursprungliga insatsen [19] [24]. Vi vet också från forskningsresultat att ju tidigare i orsakskedjan en insats kan sättas in, desto fler människor kan omfattas och effekterna kan därmed bli större [25].

Socioekonomiska faktorer påverkar redan tidigt i livet

Forskningen pekar på att tiden mellan födseln och upp till åtta års ålder är den absolut viktigaste perioden i en människas liv och utveckling [26]. Den ekonomiska situationen bland barnfamiljer utgör en grundläggande förutsättning för barnens uppväxtvillkor. Kopplingen mellan familjens ekonomiska situation och barns hälsa, utbildningsmöjligheter och framtidsutsikter är tydlig. Forskningen visar att det generellt på befolkningsnivå är svårare för föräldrar som lever under pressade socioekonomiska villkor att utveckla goda relationer med sina barn. Det har också visat sig att barnens kognitiva förmågor utvecklas i olika riktning beroende på deras

socioekonomiska tillhörighet (se figur 2). Barn som har sämre kognitiva förmågor i relation till sin ålder men som växer upp i familjer med hög socioekonomisk status förbättrar sina förmågor, vilket är särskilt tydligt efter sex års ålder. Medan den kognitiva utvecklingen för barn som växer upp i familjer med låg socioekonomisk status är betydligt mer ogynnsam oavsett om den kognitiva förmågan från början var hög eller låg. Det betyder att de socioekonomiska faktorerna påverkar barnen tidigt i livet [20].

Ett exempel på det framkom i den engelska kohortstudien av 15 000 barn i treårsåldern. De av barnen som levde i familjer med låg inkomst låg åtta månader efter i sin språkförmåga och nio månader efter i skolmognad jämfört med de barn som växte upp i familjer med högre inkomster [27]. Dagens forskningsläge påvisar att kognitiv förmåga är en tydlig bestämningsfaktor för vad till exempel den framtida inkomsten kommer att bli eller om en person får sociala och ekonomiska framgångar eller hur hälsan utvecklas. Men även benägenheten att hamna i kriminalitet kan kopplas till graden av tidig kognitiv förmåga [20].

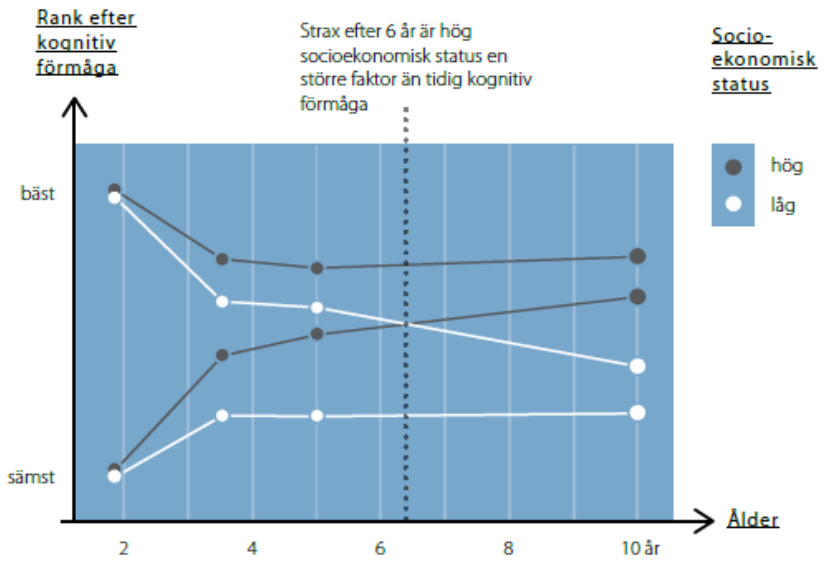

Figur 2. Ojämlikhet i kognitiv utveckling hos barn. Hämta från Malmökommissionen [22, p. 57] som i sin tur har hämtat figuren från den engelska rapporten *Fair Society, Healthy Lives – The Marmot Review* [20, p. 63].

Socioekonomisk bakgrund, läsförståelse och läslust

Det finns påfallande socioekonomiska skillnader mellan elever och deras läsförmåga, läsprestationer och skolresultat [5]. Det framkommer till exempel en stark samvariation mellan PISA:s lästester och elevernas socioekonomiska status [6]. Betydelsen av den socioekonomiska bakgrunden har ökat från 2000 till 2009 när det gäller att förklara skillnader i elevers resultat i PISA:s lästest. Men skillnaderna har inte bara ökat mellan olika elevgrupper utan också mellan olika skolor. Betydelsen av vilken skola eleverna går i när det kommer till läsresultat har över tid ökat. Det betyder att likvärdigheten i den svenska skolan har minskat [1].

Ett exempel på betydelsen av socioekonomi är slutsatserna från en stor studie på 17 089 elever från skolor i England, Nordirland, Scotland och Wales. Där framkom att framför allt elever som kämpar med läsning har lägre tillgång till datorer, dagstidningar, veckotidningar och en egen arbetsplats i hemmet (flickor hade ofta bättre tillgång än pojkar) än elever som ligger över genomsnittet i läsning. Det tolkar forskarna som att föräldrars socioekonomiska status har betydelse för barns läsutveckling [28].

Men det är inte bara de ekonomiska aspekterna i familjen och föräldrarnas utbildningsbakgrund som påverkar utan även en sociokulturell dimension som i vad familjerna *gör* tillsammans, hur de umgås och vilka vanor eller normer som existerar påverkar läsförmågan och läslusten. Ett exempel på det är hur familjens egna läsvanor

ser ut och hur närvarande skrift, texter och böcker är i vardagslivet. Därför menar också flera forskare att antalet böcker i hemmet är ett av de mer tydligare måtten på barns läsförmåga [9].

Även om socioekonomi påverkar läsförmågan och läsutvecklingen betyder det inte att elever med sämre socioekonomisk status per automatik kommer att få sämre resultat i lästester. I Sverige lyckas 25 procent av eleverna med låg socioekonomisk status bra på lästesterna. Dock är det något under genomsnittet för OECD, som ligger på 35 procent. Internationella forskningsresultat menar att de eleverna som ”trots” sämre socioekonomi lyckas i testerna generellt tillbringar mer tid i skolan och tycks ha bättre självförtroende än de elever som också har sämre socioekonomisk status men som inte lyckas lika bra i lästester [9].

Kön, utländskbakgrund och läsförmåga

Enligt PISA-undersökningen från 2009 lämnar 20 procent av de svenska eleverna grundskolan utan en läsförmåga som är tillräcklig för att kunna läsa och förstå en dagstidning [7]. I Sverige har både flickornas och pojkarnas resultat blivit sämre över tid, men pojkarnas nedgång i läsförmåga är betydligt större än flickornas [2]. Det är mer än dubbelt så hög andel pojkar på den lägsta läsnivån än flickor. Vidare läser en fjärdedel av alla pojkar på en sådan nivå att det inverkar negativt på inhämtandet av andra kunskaper i skolan [1].

Svenska undersökningar har visat att skillnaderna mellan könen ser ungefär likadan ut oavsett vilken socioekonomisk grupp som studeras. En av anledningarna till skillnaderna som svenska läsforskare har dragit är att pojkar läser mindre på sin fritid som ett resultat av rådande könsnormer som bidrar till en mindre positiv attityd till läsning bland pojkar [8].

OECD menar att den ökade immigrationens effekt på den försämrade läsförmågan är liten. Men det är större skillnader i läsförmåga i Sverige mellan infödda elever och elever med utländsk bakgrund än vad genomsnittet är bland motsvarande elevgrupper i OECD [7, 3]. När hänsyn tas till socioekonomisk bakgrund[3] minskar skillnaderna mellan dessa elevgrupper i Sverige betydligt [10]. Men fortfarande når 30 procent av elever med utländsk bakgrund som är födda i Sverige inte upp till grundläggande läsnivå, och för dem som är födda utomlands har varannan elev inte kunskaper i läsförståelse nog för att tillgodogöra sig annan kunskap [7].

Utifrån den samlade kunskapen, och det som beskrivits här ovanför, kan det antas att pojkar med utländsk bakgrund som kommer från hem med låg socioekonomisk status och som går i skolor med ett dåligt arbetsklimat löper större sannolikhet att ha sämre läsutveckling än andra [9].

Läsfrämjande faktorer

Tidig högläsning utvecklar barns förmågor

Den främsta resursen att främja barns läsning är vårdnadshavaren. Det är vårdnadshavarens egna läsning och läsningen för och med sina barn som till störst del påverkar barnens läslust och läsvanor. Det råder konsensus bland forskarna om vikten och värdet av tidigt föräldraengagemang och tidiga läsaktiviteter i hemmet. Tidig högläsning för och med barn har ett tydligt stöd i forskningen. Det är den enskilt viktigaste komponenten för att utveckla barns språk, berika deras ordförråd och uttrycksförmåga samt för att skapa läslust och öka läsförmågan hos barn [8]. Bland annat baserade det amerikanska utbildningsdepartement redan på 80-talet sina rekommendationer på den massiva kunskapsgrund som framhöll högläsningens betydelse för framgång i läsning [29].

Ett annat exempel på högläsningens positiva effekter framkom i en stor brittisk studie över 6000 barn. Den visade att de barn vars föräldrar läste högt för dem också presterar bättre på tester som mäter ordförråd,

[3] I socioekonomisk bakgrund ingår i detta fall föräldrarnas utbildningsnivå, tillgång till läsplats, eget rum och internetuppkoppling [10, 2].

stavning och matematik än barn vars föräldrar som inte läste högt för sina barn [29]. Orsaksförklaringen kan antagligen inte ensamt tillskrivas högläsningen, men forskningsresultaten är ändå så pass tydliga för högläsningen som central aktivitet.

I en undersökning från 2012 framkom att 35 procent av de svenska föräldrarna med barn mellan 0-9 år läser dagligen med sitt barn [14]. Elevernas läsresultat har bland annat ett starkt samband med i vad mån föräldrarna tidigt har läst för sina barn [30, 6]. Störst effekt ger föräldrarnas läsning för små barn före skolstart [9]. De tidiga insatserna är därmed centrala för att främja läslust och läsutveckling. Samtidigt visar forskningsresultat att högläsning endast har en måttlig betydelse för barns egen läsutveckling. Det är snarare så att föräldrars läsning för och med barn har betydelse för barns språkutveckling, ordförråd och främjar läslusten [14, 31] (läs mer om ordförråd nedan). Det betyder att vårdnadshavares läsning för och med barn inte nödvändigtvis stärker läsningen här och nu men är en grundläggande byggsten för den framtida läsutvecklingen.

Det finns forskningsresultat som påvisar att föräldrarnas uppmuntran och föräldrarnas egen läsning samt deras samtal med sina barn om läsning är positivt för barnens förhållande till läsning. Det har också stor betydelse för om barnen ska befinna sig över förväntat resultat för åldern när det gäller läsförmågan. Barn med denna uppväxtmiljö gillade också att läsa, läste regelbundet och hade en positiv attityd till läsning jämfört med barn med den motsatta uppväxten. Dessutom menade barnen med den läsfrämjande uppväxtmiljö, i större utsträckning än andra barn, att god läsförmåga var viktigt för att lyckas i livet [28].

Förutom att läsningen med och för barn är en viktig del för att utveckla ordförråd, läslust och främja den framtida läsutvecklingen har högläsning också visat sig ha sociala och relationsskapande bonuseffekter, vid sidan av själva läs- och lyssningsupplevelsen. Det är även en effektiv metod för lästräning, särskilt för dyslektiker [32].

Ordförråd ger framgång i skolresultat

Ordförrådsutveckling hos elever har en betydande inverkan på framgång i skolan. Alltför många barn har inte ett tillräckligt stort ordförråd när de börjar skolan för att kunna tillgodogöra sig undervisningen [12, 13]. Att ordförrådet har en betydelsefull inverkan på både språk- och läsförståelse är välbelagt [33, 13]. Det kan också nämnas i sammanhanget att svenska elever underpresterar vad gäller förmågan att kommunicera på svenska vid jämförelse med andra länder vars elevers förmåga att kommunicera på sina respektive modersmål är högre [3].

Skillnaderna i ordförråd mellan olika barn uppstår tidigt i ålder växer därefter snabbt. Det är mest effektivt att kompensera för dåligt ordförråd tidigt i barnens liv som i till exempel förskolan och i grundskolan [12, 13]. Samtidig visar forskningsresultat att undervisningen i skolan i dag inte jämnar ut skillnaderna utan gapet mellan dem som har sämst ordförråd och övriga snarare ökar. Ett gott ordförråd i unga år gör att tillväxten av ordförrådet accelererar längre upp i åldrarna medan de som tidigt uppvisar brister inom området istället riskerar att halka efter i sin utveckling [13].

Utvecklingen och omfattningen av individers ordförråd ser olika ut bland annat beroende av socioekonomisk bakgrund [11]. När treåringars ordförråd undersöktes i en studie såg forskarna att barn till föräldrar med lång utbildning hade ett aktivt ordförråd (barnen använder orden själv i sitt talspråk) på 1 600 ord[4]. Medan barn till föräldrar med kort utbildning hade omkring en tredjedel (530 ord) i sitt aktiva ordförråd. En anledning till det var **antalet** ord som yttrades i de olika familjegrupperna. I den första föräldragruppen hade barnen hört ca 40 miljoner ord under de första tre åren medan den andra föräldragruppens barn bara hade hört ca 10 miljoner ord. Barnen använde ungefär samma ord som föräldrarna och hade ungefär samma omfattning på sitt

[4] Forskningsresultaten varierar i sina beräkningar i antal ord som ingår i barns aktiva ordförråd vid olika åldrar. Det beror på att forskarna räknar på lite olika sätt [13].

ordförråd som sina föräldrar. Barnen till föräldrar med lägre socioekonomisk status lärde sig alltså färre ord men också i en långsammare takt än barn till föräldrar med högre socioekonomisk status. Forskarna såg också att det skiljde i hur ”sofistikerat” språk och ordförråd barnen hade. Det ger att det redan tidigt finns ett gap gällande ordförråd och ordförståelse mellan barn och att denna skillnad beror på den socioekonomiska kontexten under barnens uppväxt. Skillnaden i ordförråd kommer i sin förlängning ge barnen olika förutsättningar att förstå det tala talade språket och generera i olika läsförmågor [13].

I en annan studie kom forskarna fram till att medeleleven känner till ca 6000 ord i årskurs 2. De sämre rustade eleverna kände till 4000 ord och de med bäst förutsättningar kände till 8000 ord. Medeleleven ökade i genomsnitt sitt ordförråd med ungefär 1000 ord per år. Redan i slutet av årskurs 2 gav detta en skillnad mellan de olika elevgrupperna på två år i ordförrådsutveckling [13].

Det fanns även kvalitativa skillnader där barn till föräldrar med lång utbildning oftare fick uppmuntran, beröm och uttryck för tillit medan barn till föräldrar med kort utbildning mer ofta fick kritik och tillrättavisningar. Forskarna anser att kombinationen av dessa båda kvantitativa och kvalitativa skillnaderna påverkar barnens ordförråd och därmed barnens senare förmåga att läsa och förstå texter [34]. Vidare visar forskningen att det finns ett orsakssamband mellan ordförråd och läsförståelse. Exempelvis kan ordförrådet hos en fyraåring förutsäga läsförståelsen vid sex års ålder liksom att ordförrådet hos en åttaåring förutsäger hur noggrann läsningen är vid 13 års ålder. Träning av ordförråd förbättrar på så sätt läsförståelsen [14].

Även för utvecklingen av ordförrådet syns *Matteuseffekten*. Ett exempel, från en studie, är att de barn som läste i mest per dag (i genomsnitt 21 min eller mer/dag) läste i genomsnitt ca två miljoner ord per år utanför skoltiden, vilket var 200 gånger fler ord än de som läste kortast tid (i genomsnitt 1 min/dag) som exponerades för drygt 8000 ord per år. Det betyder att de barn som läste kortast tid per dag exponerades för samma mängd ord på ett helt år som de barn som läste mycket gjorde under två dagar. Forskarna drar slutsatsen att den läsning som förekommer utanför skoltiden är en större anledning till att skillnader mellan barnens ordförråd växer över tid och att de redan gynnade barnen gynnas mer och omvänt [35].

Det går att kompensera för dessa skillnader bland annat genom att barn får lyssna på texter som består av ett mer avancerat språk än vad de själva klarar av att läsa. Forskning visar att upp till årskurs 3 behöver barn få lyssna på läst text eftersom de kan ha svårt att ta till sig nya ord genom **egen** läsning. Samtidigt har de barn och elever med störst behov ofta sämre förutsättningar att ta till sig nya ord, oavsett om de läser själva eller lyssnar på någon annan som läser. Det krävs därför också formell undervisning för att utveckla ordförrådet. Skolundervisningen behöver bli mer effektiv och fokuserad på att barn ska lära sig nya ord. Särskilt viktigt är detta för de elever som redan från början har sämre ordförråd jämfört med sina jämnåriga. Om inget görs växer nämligen skillnaderna fort. Forskare menar att inget specifikt instruktionsprogram för att träna ordförråd är mer framgångsrikt än andra. Dock är det tydligt att träningen ska påbörjas så tidigt som mjöligt, vara autentisk, meningsfull och integrerad i ett sammanhang samt återkommande. Men också att undervisningen företrädesvis ska ske i grupp och att det finns gott om tid avsatt för undervisningen. Slutligen rekommenderas att det ska vara en balans i undervisningen mellan att avkoda ord (knäcka den alfabetiska koden) och träning i att förstå ord. Detta skulle betyda att färre elever längre upp i åldrarna skulle få olika språkproblem, som till exempel att förstå och lära av det de läser [13].

Forskningsresultat visar att ordförrådet växer snabbare vid läsning jämfört med samtal och att titta på TV. Särskilt viktigt för att öka ordförrådet är att exponeras för ovanliga ord upprepade gånger och att det finns en kontext kring ordet. Forskningsresultaten visar också på betydelsen av att blanda olika former av texter eftersom exponeringen för nya och ovanliga ord är som lägst i förskolelitteratur och barnlitteratur och ökar därefter enligt följande rangordning; serietidningar, skönlitteratur för vuxna, populärmagasin, nyhetstidningar och slutligen och högst exponering för nya ord erhålls genom vetenskapliga texter som abstracts och artiklar i vetenskapliga tidsskrifter [35].

Läslust skapar läsförståelse

Sverige är ett av de OECD-länder där sambandet mellan läslust och resultat i läsförståelse är som starkast. De elever, företrädesvis flickor med hög socioekonomisk bakgrund, som känner läslust presterar också bättre på läsprov [7]. Det är därför oroande att den positiva inställningen till läsning har försämrats med tio procent sedan 2001 [10].

Barnen till de mest läspositiva föräldrarna, det vill säga föräldrar som läser mycket själva, har också bättre resultat på PISA-undersökningarnas lästester [9]. Det framgår också av statistiken att de föräldrar som engagerar sina barn i olika läsaktiviteter (läsa böcker, berätta sagor, sjunga, leka med alfabetsleksaker, leka ordlekar samt läsa skyltar och likande) före skolstart fick högre resultat i lästester när barnen väl hade börjat i skolan. Lägst resultat har barnen till föräldrarna som har lägst läsintresse [9]. Det har också visat sig i PISA-undersökningarna att 15-åringar med föräldrar som dagligen samtalar med dem om till exempel dagsaktuella händelser, filmer och böcker presterar bättre i lästester [30, 6].

Forskningen pekar också på att den grundläggande läs- och skrivförmåga elever har med sig till skolan och de erfarenheter de har av läs- och skrivaktiviteter tillsammans med sina föräldrar, har betydelse för elevernas läsprovsresultat även efter att de gått i skolan i fyra år [10].

Nöjesläsning kompenserar för socioekonomiska skillnader

Inom forskningslitteraturen skiljer man lite hårddraget mellan styrd läsning[5] och fri- eller nöjesläsning[6].

Forskningsresultat visar att mer socioekonomiskt starka grupper läser mer för nöjes skulle än andra. Det gör att vissa forskare drar slutsatsen att den fria läsningen kan bidra till att skapa en social mobilitet. Samtidigt pekar studier på att nöjesläsningen är av större betydelse för studieresultaten än föräldrarnas socioekonomiska status [8]. Detta förstärks av slutsatsen i en av OECD:s rapporter att nöjesläsningen är en effektiv social hävstång och därmed finns starka argument att främja den sortens läsning [15]. Det bekräftas även av andra forskningsresultat som förstärker nöjesläsningens betydelse eftersom den för med sig flera sociala och utbildningsmässiga fördelar [8].

Flera studier har sammanfattat vinsterna av fri läsning eller nöjesläsning till att det ger; ökad läs- och skrivförmåga, bättre textförståelse, grammatik och ordförråd, förbättrad attityd till läsning, ökat självförtroende som läsare, ökad benägenhet till fri läsning senare i livet och ökad generell kunskap. Men man har också sett dess effekter som bättre förståelse för andra kulturer, ökat samhälleligt deltagande och större insikter i mänskligt beslutsfattande [8].

Förutsättningar för implementering

Enligt implementeringsforskning är följande komponenter viktiga förutsättningar för ett effektivt genomförande:

- ansvariga är tydligt utpekade
- tidsplanen är realistisk
- ekonomiska och personella resurser reserveras inom ordinarie verksamhetsramar eller att extra medel öronmärks

[5] Ofta den form av läsning som förekommer inom skolans undervisning där läsningen ibland kan ses som ett ”instrument” för att uppnå annan kunskap och kan därmed bli reducerad till något som bara är ”nyttoorienterat”.

[6] Den läsning som ofta sker frivilligt och på fritiden och som är mer upplevelseorienterad och har tydligare ett egenvärde

Andra viktiga förutsättningar är också att en plan finns redan från början för uppföljning och utvärdering. Frågor som rör förankringsarbete, samverkan och att verksamhetens samlade erfarenheter tas tillvara är centrala att beakta i förväg. Detsamma gäller för hur arbetet ska bli hållbart över tid och hur parallella processer och stuprör undviks. Dessa aspekter bör således även vara viktiga att beakta vid implementeringen av mobiliseringsfrågan. ***Ansvarig fokusledare bör beakta ovan förutsättningar för att stärka arbetet.***

Andra förutsättningar som kan främja implementeringen gäller de strukturella och övergripande förutsättningarna (som behandlas i rapporten *Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg*). Exempel på sådana förutsättningar är frågan om sociala investeringsmöjligheter. Det eftersom den möjliggör att insatser som i dag kan ses som kostsamma kan genomföras eftersom de på sikt sparar pengar och därmed bör ses som investeringar. En annan fråga är om budget- och uppföljningssystemen kan försvåra samarbeten mellan sektorer, det vill säga bidra till det så skallade ”stuprörsfenomenet”. Sist och inte minst om resurser omfördelas så fokus tydligare fästs vid tidiga insatser tidigt i barns liv. ***Ansvaret för de övergripande och strukturella förutsättningar ligger hos processägaren tillsammans med stadens nyckelaktörer inom respektive frågeställning att driva***, vilket kommer att även gynna mobiliseringsfrågan.

Det här avsnittet är tänkt att vara ett stöd i den fortsatta konkretiseringen av implementeringsarbetet. Nedan behandlas kortfattat vissa av de frågeställningar som utpekas här ovanför.

Ansvarig

Fokusledaren för fokusområde 1: Ge barn en god start i livet har ansvar för att stödja, samordna och driva på stadens arbete med mobiliseringsfrågan samt att skapa en mobilisering i Göteborg.

Alla stadens förvaltningar och bolag ansvarar för det operativa genomförandet. För att arbetet ska bli framgångsrikt och hållbart kommer det även att ställas krav på dem att säkerställa samverkan och samarbete med både civilsamhället och näringslivet.

Tid för genomförandet

Arbetet med mobiliseringsfrågan kommer att starta under 2016. Under året kommer extra fokus ligga på frågan för att öka kännedomen om arbetet, stärka dess implementering i staden och öka mobiliseringen kring läslust och läsning. Därför läggs fokus på 2016 i det här underlaget. Dock ses arbetet som mer långsiktigt än ett år. Det långsiktiga arbetet bör fortgå under minst en generation. Det skulle öka förutsättningarna för mer hållbara resultat. Det långsiktiga arbetet ligger också i linje med mobiliseringsfrågans utgångspunkt: *livscykelperspektiv* (se s. 6).

Ansvarig fokusledare bör därför ta fram en plan för hur frågan långsiktigt ska samordnas och drivas i staden. Den planen kommer att vara en av nycklarna till framgång.

Tidsplanen för *Staden där vi läser för våra barn* behöver synkroniseras med stadens övriga mobiliseringsfrågor.

Förslagsvis kan mobiliseringsfrågan under 2016 föras samman med 2021-firandets kulturår. Eventuellt kan en förnyad extra fokusering i mobiliseringsfrågan ske 2019. Det är året då 2021-årsfirandets har temat kunskap och upplysning.

Översiktlig tidsplan

- Underlag för mobiliseringsfrågan tas fram maj-augusti 2015
- Förankring september-november 2015
- Justering av underlaget efter förankringsprocessen i oktober-november 2015
- Kompetensutvecklingen påbörjas hösten 2015 (via Läslyftet)
- Informationsinsatsen lanseras våren 2016

- Aktiviteterna påbörjas våren 2016 – med fokus på allt som redan görs i staden (gör något)
- Första uppföljning december 2016 – januari 2017 (sammanställning utifrån stadens uppföljningsrapporter och årsrapporter samt eventuellt genom intervjuer med nyckelpersoner för att lära inför kommande mobiliseringsfrågor och se hur arbetet på kort sikt har mottagits i stadens verksamheter)
- Fortsatt arbetet med mobiliseringsfrågans tre delar 2017-2019 – arbetet förstärks (gör mer, gör bättre)
- Utvärdering 2020 (av stadens samtliga mobiliseringsfrågor)
- Därefter kan arbetet utvecklas och förfinas, där lärdomar och slutsatser från utvärderingen används för att förbättra det framtida och mer långsiktiga arbetet ytterligare.

Personella och ekonomiska resurser

Ansvarig fokusledare identifierar vilka personella och ekonomiska resurser som behövs för mobiliseringsfrågans genomförande (innefattande de tre delarna: informationsinsatser, kompetensutveckling och aktiviteter) och bidrar till att dessa förutsättningar skapas i staden.

Det är viktigt att beakta att ett effektivt arbete med de föreslagna aktiviteterna i Idébanken (se**Fel! Hittar inte referenskälla.**) antingen förutsätter att arbetet prioriteras högre inom den ordinarie verksamheten och inom den ordinarie budgeten. Eller att det i vissa fall också blir tal om att avsätta mer personella och ekonomiska resurser, genom exempelvis extra anslag, eller att vissa insatser och verksamheter skalas upp för att få effekt på hela-staden-nivå och bli mer heltäckande.

Personella resurser

Ansvarig fokusledare organiserar arbetet.

För genomförandet behövs initialt följande redan identifierade funktioner:

- Processledare
- Kommunikatör

För att helheten i stadens arbete med mobiliseringsfrågan ska förstärkas och att befintlig kompetens tas tillvara skulle ansvarig fokusledare kunna samla en arbetsgrupp. Arbetsgruppen kan bestå av representanter från de verksamheter som redan i dag arbetar med frågan.

För att ytterligare stötta genomförandet och stärka mobiliseringsfrågans vetenskapliga förankring och/eller förankring med sakkunniga som möter målgruppen för mobiliseringsfrågan skulle ansvarig fokusledare kunna tillsätta en referensgrupp.

En arena för att testa idéer kopplat till mobiliseringsfrågan kan utgöras av *Prio-forum*.

Ekonomiska resurser

Ansvarig fokusledare identifierar hur arbetet ska finansieras.

Det omfattar att ansvarig fokusledare även driver frågor som rör stadens gemensamma finansiering av mobiliseringsfrågans tre dalar: informationsinsatser, kompetensutveckling och aktiviteter inklusive. Det innefattar även hur utvärdering (se *Utvärdering och uppföljning,* s. 16) och eventuellt långtidsstudie eller annan kunskapsutveckling kan finansieras (se *Exempel på kunskapsutveckling*:, s. 16).

Möjliga former för gemensam finansiering kan vara:

- Ordinarie ramanslag
- Extra medel avsätts i stadens kommande budgetar eller tilläggsbudgetar
- Samfinansiering genom att stadens förvaltningar och bolag tillsammans avsätter medel inom befintlig ram
- Extern delfinansiering och sponsring tillförs arbetet med aktiviteterna i Idébanken (se sid. 32)

- Del av de medel som tilldelats stadens verksamheter för 2021-arbetets tema åren 2016 och 2019 skulle kunna öronmärkas för arbetet med aktiviteterna i Idébanken (se sid. 32)

Indikatorer, uppföljning och utvärdering

För att kunna utvärdera mobiliseringsfrågan och för att kunna uttala om tänkta resultat och effekter uppnås behövs ett antal lämpliga indikatorer identifieras. ***Processägaren driver frågan om indikatorer tillsammans med Stadsledningskontorets statistikansvariga och Processledaren för mobiliseringsfrågan.*** Vägledande för arbetet är att valet av indikatorer ska vila på vetenskaplig grund och kunna kopplas till de aktiviteter som föreslås i Idébanken (se sid. 32). För att inte bidra till stadens ständigt växande behov av nya indikatorer kommer det att bli viktigt att se vilka befintliga indikatorer och verktyg för uppföljning som finns tillgängliga. Men också vilka externa aktörers statistik och uppgifter som kan användas.

För att möjliggöra att mobiliseringsfrågans förväntade effekter ska kunna studeras behövs det på förhand identifieras vilka analyser som kommer att bli nödvändiga. Centralt för analysarbetet är till exempel att kunna kontrollera för socioekonomi och studera om mobiliseringsfrågan har minskat eller ökat skillnaderna i livsvillkor mellan olika grupper och områden av staden och för att möjliggöra eventuell samhällsekonomisk beräkning.

Utvärdering och uppföljning

Mobiliseringsfrågan följs upp efter det första året. Det sker inom stadens ordinarie uppföljningsarbete. ***Ansvarig fokusledare ser till att en relevant analys av det staden har rapporterat in i den ordinarie uppföljningen genomförs.***

En utvärdering genomförs 2020 av samtliga mobiliseringsfrågor. Utvärdering genomförs av en extern aktör. ***Processägaren ansvarar för utvärderingen.***

Kunskapsutveckling

Mobiliseringsfrågan kan innehålla ett antal olika utvecklingsspår för att främja stadens kunskapsutveckling och lärande. ***Ansvarig fokusledare identifierar och därefter driver lämpliga utvecklingsspår.*** Resultatet av sådant arbete kan bli en del av stadens kommande fokusplaner (2,0).

Exempel på kunskapsutveckling:

> *Följa en grupp barn som tar del av mobiliseringsfrågan för att se hur deras ordförråd, läslust och läsförmåga samt skolbetyg ser ut i dag och hur de utvecklas över tid. När barngruppen blivit äldre kan det även vara intressant att till exempel studera deras inträde på arbetsmarknaden. På så sätt kan möjliga effekter av de tidiga insatser inom ramen för Stadens där vi läser för våra barn och kopplingen till arbetet med att minska skillnaderna i livsvillkor och hälsa och ett Jämlikt Göteborg studeras. Det kan studeras genom en jämförelsestudie mellan en interventionsgrupp (barn i Göteborg) och en kontrollgrupp (t.ex. barn från Malmö).*
>
> *En annan utvecklingsfråga skulle kunna vara att bedöma de samhällsekonomiska effekterna av mobiliseringsfrågan.*
>
> *Dessa båda utvecklingsspår ligger i linje med de strukturella och övergripande förutsättningarna som omnämns i rapporten* Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg *och åtgärdsförslagen 2 och 3B samt 5A och D.*

Aspekter för att främja hållbarhet och genomslag i arbetet

Vissa frågor är nödvändiga för ansvarig fokusledare att hantera för att arbetet ska bli både hållbart och få det genomslag som är tänkt. Några av dessa frågor beskrivs i korthet här nedanför.

Främja frågans hållbarhet

Genom en god förankring i staden, samordning och verksamhetsövergripande samverkan samt erfarenhetsutbyte kan hållbarhet skapas. Mest centralt är dock en hållbar resurstillsättning (ekonomiskt och personellt) av arbetet (berörs ovan). Det är också en fråga om styrning och ledning i stadens linjeorganisationer. Dessa centrala frågor måste hanteras under 2016 och därefter beaktas i de kommande årens budget-, styr- och ledningsprocess. ***Samordningsgruppens uppdrag blir att verka för frågans hållbarhet som bland annat grundas i förslag från ansvarig fokusledare.***

Utifrån att frågan om hållbarhet till stor del handlar om övergripande förutsättningar finns även en koppling till arbetet med de strukturella och övergripande förutsättningarna som beskrivs i rapporten *Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg* och som processägaren driver.

Samverkan och kunskapsallianser

För att skapa en helhet och högre måluppfyllelse i staden bör en samverkan och synkronisering mellan stadens respektive mobiliseringsfrågor upprättas. De olika mobiliseringsfrågorna kan inte hanteras som separata frågor. Det ställer krav på sektorsöverskridande samverkan och samarbete och att en röd tråd mellan olika verksamheter skapas för att få en fungerande helhet.

En viktig del i arbetet med mobiliseringsfrågan är också att skapa samverkan inom staden och mellan staden och civilsamhället, näringslivet och medborgarna. Det sker främst genom att bilda kunskapsallianser (se rubriken Kompetensutveckling här nedanför) eftersom det är ett grundläggande arbetssätt för arbetet för ett *Jämlikt Göteborg*. ***Ansvarig fokusledare verkar för att samverkan skapas och att kunskapsallianser bildas.***

Ta tillvara stadens erfarenheter och förankringsprocessen

För en god implementering är det viktigt att både ta del av verksamheters befintliga kunskaper, kompetenser och lärande exempel samt att involvera nyckelpersoner tidigt i arbetet. För att skapa förutsättningar för genomförandet krävs även ett förankringsarbete. I Bilaga 1: Kunskapsinhämtning, omvärldsbevakning och förankring (sid. 25Bilaga 1: Kunskapsinhämtning, omvärldsbevakning och förankring) finns mer att läsa om hur dessa aspekter har varit vägledande i mobiliseringsfrågans utformning.

Faktorer som kan försvåra en positiv utveckling

Vid en snabb reflektion över mobiliseringsfrågans möjlighet att påverka utvecklingen av ett jämlikt Göteborg blir det snabbt uppenbart att många olika frågor, faktorer, beslut eller prioriteringar i staden eller i omvärlden kommer att påverka resultatet eller utfallet. En del av de beslut som i dag tas i staden kan upplevas som kontraproduktiva och försvåra framgång i arbetet. De kan vara resultatet av en lång process bakåt i tiden.

Genom att Göteborgs Stad nu enas och kraftsamlar kring arbetet med *Jämlikt Göteborg* och med mobiliseringsfrågan är förhoppningen att framtida beslut och prioriteringar ska påverkas i en sådan riktning att förutsättningarna för barns goda uppväxtvillkor stärks. Eftersom arbetet med *Jämlikt Göteborg* är en komplex och svårlöst samhällsfråga kommer alltid målkonflikter att uppstå – i ett vidare perspektiv handlar arbetet därför snarare om att försöka minska antalet målkonflikter och rusta staden för att bättre ta sig an de konflikter som ändå uppstår. Ett första steg kan vara att identifiera möjliga målkonflikter för att skapa en medvetenhet.

Samordningsgruppen bör uppmärksamma dessa målkonflikter och faktorer som kan försvåra en positiv utveckling.

Här nedan listas några exempel på områden som kan hindra ett positivt resultat för mobiliseringsfrågan. I listan görs även en koppling till huvudrapportens åtgärdsförslag som är centrala i arbetet för ett långsiktigt lyckat resultat för mobiliseringsfrågan.

- En övergripande utmaning är att se hur den demografiska utvecklingen, flyttmönster, etableringsmönster och immigrations- och integrationsfrågor samt hur skolvalet påverkar resultatet för mobiliseringsfrågan. Därmed behöver analysen och uppföljningen av mobiliseringsfrågans resultat och effektivitet innefatta till exempel flernivåsanalyser etc. för att se vad just mobiliseringsfrågan har bidragit till oavsett dessa mönster i befolkningen.
  Har koppling till: *Åtgärdsförslag 4 A-C. Åtgärdsförslag 17. Åtgärdsförslag 27 A, D. Åtgärdsförslag 28 A* [24].

- Att åtgärderna inte genomförs enligt proportionerlig universalism. Det skulle kunna medföra att det är de mer resursstarka vårdnadshavarna och därmed också barnen eller socioekonomiskt starka områden och verksamheter i staden med stabil budget som nyttjar stadens insatser för att främja läsning för och med barn eller nås av budskapet om vikten av läsning framför resurssvaga. Det kan bidra till att skillnaderna mellan olika gruppers läslust, läsförmåga och skolresultat snarare ökar ytterligare än minskar.
  Har koppling till: *Åtgärdsförslag 2 D* [24].

- Inkomstskillnader mellan barnfamiljer kan bidra till färre antal böcker hemma, lägre åtkomst till datorer etc; vilka är förenliga med lägre läslust och läsförmåga. Om inkomstskillnaderna kvarstår eller ökar kan det således i stor utsträckning påverka resultatet för mobiliseringsfrågan negativt eller försvåra att positiva resultat.
  Har koppling till: *Åtgärdsförslag 9 A-F* [24].

- Låg närvaro i förskolan för vissa grupper kan bidra till att de barn som behöver det mest går miste om kompensatoriska insatser och en kognitiv utveckling som främjar den kommande utbildningskarriären.
  Har koppling till: *Åtgärdsförslag 8 A, B, D, E* [24].

- Att hälsofrämjande arenor läggs ned vid åtstramningar kan minska den kognitiva utvecklingen för barn och en reducering av arenor för föräldrastöd.
  Har koppling till: *Åtgärdsförslag 7 A-D. Åtgärdsförslag 13 A. Åtgärdsförslag 11 G. Åtgärdsförslag 14 B, C. Åtgärdsförslag 18 A-F. Åtgärdsförslag: 26 A-C* [24].

- Stora barngrupper eller att andra kvalitetsfaktorer i förskola och skola försämras kan hindra eller försvåra det kompensatoriska uppdraget ytterligare och att likvärdigheten försämras.
  Har koppling till: *Åtgärdsförslag 8 C, D* [24].

- Trångboddhet kan bidra till mindre lugn och ro hemma för läsning och ostört arbete med skoluppgifter.
  Har koppling till: *Åtgärdsförslag 27 D. Åtgärdsförslag 28 A* [24].

Mobiliseringsfrågans implementering – 3 delar

Mobiliseringsfrågans implementering består av tre delar:

- Kompetensutveckling
- Aktiviteter
- Informationsinsatser

1. Kompetensutveckling

Mobiliseringsfrågan omfattar kompetensutvecklingsinsatser för att stärka förutsättningarna att staden arbetar kunskapsgrundat och strukturerat. Kompetensutvecklingen ska ske genom att:

- Utbildningsinsatser för de professioner som möter stadens barn och deras vårdnadshavare

- Kunskapsallianser bildas mellan olika professioner, samhällsaktörer, akademin, ideell sektor och medborgare för att stärka det gemensamma lärandet och att kunskaper från teori, praktik och medborgare kombineras och används

Utbildningsinsatser

Tanken med utbildningsinsatserna är att den ska komplettera de insatser som ingår i stadens övriga kompetenshöjande insatser och kompetensutvecklingsplaner. I staden pågår för närvarande kompetensinsatser som har bäring på mobiliseringsfrågan inom ramen för Skolverkets *Läslyft*.

Läslyftets kompetensutveckling är riktad till skolan (se www.lasochskrivportalen.skolverket.se) och från och med hösten 2016 kommer även förskolan att inkluderas. I mobiliseringsfrågans utbildningsinsatser bör fokus därför riktas mot andra personalgrupper eller andra kompetensfrågor för att på så sätt bilda en helhet som främjar läsandet än mer.

Ett utvecklingsarbete behöver starta kring **vad** utbildningsinsatserna ska omfatta i staden och **hur** samt **när** de ska genomföras.

Exempel på vad utbildningsinsatserna kan omfatta:

- *Alla förskolepedagoger, barnskötare eller motsvarande som arbetar inom stadens förskolor får extra utbildningsinsatser i barns språkutveckling och hur läsandet främjas samt hur de kan förmedla vikten av att läsa för och med våra barn till vårdnadshavare (rekommenderas delvis i slutbetänkande av Litteraturutredningen; SOU 2012:65 [4]). Kunskapen finns delvis inom förskolan men kan behöva förstärkas ytterligare.*
- *Minst en förskolepedagog per förskola vidareutbildas till att bli ett språk- och/eller läsombud.*
- *Minst en bibliotekarie per bibliotek vidareutbildas för att kunna arbeta med uppsökande arbete i lokalsamhället.*
- *Återkommande fortbildning, kompetensutveckling, mötesplats för alla som arbetar med barns läsutveckling (MVC, BVC, folk- och skolbibliotek, skolan, förskolan, öppna förskolor, familjecentraler, fritidshem, kulturskolan etc.).*

Kunskapsallianser

En viktig del i ett arbete är att lära av den kompetens som redan finns i verksamheten. Det kan ske genom till exempel kollegialt lärande och att nytta dras av redan framtagen kunskap och utvärderingar samt slutrapporter från tidigare eller pågående projekt eller initiativ (t.ex. *Learning to Read* inom skolan). Det handlar också om att involvera och lära av stadens medborgare och de ideella organisationerna med flera. Därför ska arbetsformen ”kunskapsallians” användas som ett arbetssätt för att skapa ett ömsesidigt och jämställt utbyte och lärande mellan teori, praktik och medborgare.

Exempel på frågeställningar som skulle kunna vara aktuella för kunskapsallianser:

- *För att förbättra hur lärare undervisar i skolan i linje med de evidensbaserade strategierna för ökad läsförståelse (rekommenderas av Skolverket och i SOU 2012:65 [4]).*
- *Hur SFI-undervisningen kan utvecklas för att både främja vuxnas och barns språk- och läsutveckling och hur en del av SFI-undervisningen kan tillgodogöras genom delaktighet i barnens skolundervisning/läxläsning.*
- *Hur kan språk- och läsutveckling samt läslust uppmärksammas på arenor eller via föreningar där personer med svenska som andra språk, SFI-studenter eller personer som är analfabeter ofta*

vistas? Eller hur kan mobiliseringsfrågan uppmärksammans i samband med till exempel firandet av det Iranska nyåret eller ramadan?

- *Hur kan så kallad läxhjälp som idé utvecklas så att till exempel lärarstudenter via praktikplatser kan erbjud läsutvecklande insatser och stöd till elever som önskar eller behöver extra stöd (dock endast utöver den hjälp som eleverna erhåller från specialpedagoger etc.).*

2. Aktiviteter

Mobiliseringsfrågan omfattar också en rad aktiviteter.

Grunden för aktiviteterna som föreslås i listan längre fram i underlaget ligger i det som bland annat Skolverket [36] menar har betydelse för barns läsutveckling. Skolverket pekar på att tidigt läsande för barnen, tidiga läsaktiviteter för och med barnen samt antal böcker i hemmet är, förutom föräldrarnas socioekonomiska status, centrala för barns läsutveckling [36]. Likvärdiga uttalanden finns även i den forskningslitteratur och de tillgängliga kunskapssammanställningar som har legat till grund för detta underlag.

För att öka förutsättningarna för en god läsförmåga bland alla elever gäller det att främja en positiv läsmiljö i hemmen. Det handlar till exempel om att stärka vårdnadshavares och andra vuxna förebilders medvetenhet runt att läsning för och med barnen spelar in i hur barns läsförmåga, skolgång och framtidsutsikter utvecklas Viktigt i sammanhanget är också de vuxnas förväntningar på och tilltro till barnen [9].

Utgångspunkter för arbetet med stadens aktiviteter

Gemensamt för vårt samlade arbete med mobiliseringsfrågan är att det handlar om att arbetet behöver bedrivas på ett sådant sätt att det ger synbara och märkbara effekter både i den statistiska uppföljningen och i människors vardag.

Det kan till exempel betyda att vi ska dra lärdom av forskningen som visar att en liten insats till många ger bättre effekt än en stor insats till få. Men också att arbetet sker i enlighet med en av rekommendationerna i rapporten *Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg* [24] som är att arbetet bland annat ska utgå från begreppet *proportionell universalism*. Det är en forskningsbaserad strategi som betyder att generella insatser ges till alla men i högre dos till dem med störst behov. Det skulle betyda att den inom forskningslitteraturen uppmärksammade så kallade *Matteuseffekten* skulle kunna minskas. Matteuseffekten betyder att en gynnad part gynnas ytterligare, vilket i detta fall skulle betyda att bra läsare tenderar att bli bättre, och dåliga läsare blir sämre. Den effekten kan förklara den ökande klyftan mellan starka och svaga läsare som olika studier pekar ut under skoltiden. Om arbetet med *Staden där vi läser för våra barn* inte ska öka klyftorna gäller det därför att arbetet utgår från att generella insatserna erbjuds alla. Men att dessa samtidigt också ges i högre doser till dem som behöver det mest.

För *Staden där vi läser för våra barn* är det därför viktigt att följande grupper (utan inbördes rangordning) får särskild uppmärksamhet, erbjuds särskilt stöd eller att deras tillgänglighet till aktiviteterna underlättas:

- Familjer med långvarigt försörjningsstöd – särskilt med små barn
- Familjer som lever med risken att hamna i fattigdom – särskilt med små barn
- Barn till vårdnadshavare med kort utbildning
- Mellanområden med lägre socioekonomisk status
- Familjer med barn som kommit till Sverige efter skolstart (t.ex. nyanlända)
- Föräldralediga inom ovan grupper
- Pojkar inom ovan nämnda grupper

Tre insatsnivåer

Arbetet med mobiliseringsfrågan utgår från tre insatsnivåer som listas här nedanför.

Insatsnivåerna är tänkta som en vägledning för stadens verksamheter, där varje verksamhet kan välja en av de tre nivåer som bäst passar dem. Insatsnivåerna bygger till viss del på varandra och självklart kan aktiviteterna plockas ut och sättas samman från alla tre insatsnivåerna.

- **Gör något:**
  Detta är insatsnivån för dem som i dag gör tämligen lite eller inget alls av det som har bäring på mobiliseringsfrågan och vet med sig att något mer kan göras för att bidra i arbetet.
  Se Idébanken (se **Fel! Hittar inte referenskälla.***) och avsnitten Göra något (sid. 33) för exempel på insatser.*

- **Gör mer:**
  Detta är insatsnivån (förutom det som nämns ovan) för dem som i dag gör en hel del som har bäring på mobiliseringsfrågan men ser att de kan öka sin insats.
  Se Idébanken (se sid. 32) och avsnitten Göra mer (sid. 34) för exempel på insatser.

- **Gör bättre:**
  Detta är insatsnivån (förutom det som nämns ovan) för dem som redan gör mycket som har bäring på mobiliseringsfrågan men ser att de kan göra ännu mer (t.ex. skala upp) och framför allt göra det än bättre.
  Se Idébanken (se sid. 32) och avsnitten Göra bättre (sid. 37) för exempel på insatser.

Effektiva komponenter i ett läsfrämjande arbete

Det finns vissa komponenter i ett arbete för att främja ordförråd, läslust och läsförmåga som verkar vara mer effektiva än andra. Det framgår vid en genomgång av kunskapssammanställningar, utvärderingar och forskningsresultat. Även de beprövade erfarenheterna från fältet tycks peka på samma komponenter.

De effektiva komponenterna är:

- Högläsning
- Bokgåvor
- Uppsökande verksamhet och hembesök
- Främja ordförråd
- Inkludera hela familjer – andra vuxna i barns närhet
- Kapprumsbibliotek etc.
- Utöka antal miljöer som främjar läsning och där det finns god tillgång på böcker
- Öka tillgången på böcker i hemmen
- Öka biblioteksbesöken
- Förskolebibliotek och skolbibliotek som är bemannade
- Olika personalgrupper som litteraturombud och med läsfrämjande uppdrag
- Föräldrastöd
- Sommarläsning
- Läsande förebilder
- Främja den kognitiva utvecklingen
- Öka samverkan och samarbete mellan olika arenor, aktörer och professioner (öppna förskolan, förskolan, skolan, familjecentraler, mödra- och banhälsocentraler och bibliotek etc.)

Vissa av dessa komponenter ingår redan i dag i stadens arbete medan andra kan behöva föras in för att förstärka det pågående arbetet. Eftersom mycket arbete redan görs i staden kan därför implementeringsarbetet i mångt och mycket ses som ett kvalitetsutvecklingsarbete.

Idébank

Utifrån de effektiva komponenterna som listas här ovanför har en *Idébank* tagits fram för mobiliseringsfrågan (se sid. 32). I Idébanken tas komponenterna upp mer detaljerat. Detta för att stimulera ett kunskapsbaserat

operativt arbete i staden. Idébanken kan på så sätt vara ett underlag vid implementeringsarbete, verksamhetsplanering och verksamhetsutveckling.

Insatserna som föreslås i Idébanken kan delas in i två spår:

- Individ- och gruppnivå: Här ligger fokus för insatserna på att stödja vårdnadshavare och andra närstående vuxna i barns utveckling av ordförråd, läslust och läsförmåga
- Strukturell nivå: Här ligger fokus för insatserna på att stärka samhällets stödjande insatser för att främja samma utveckling hos barnen.

3. Informationsinsats

Mobiliseringsfrågan omfattar också en tredje del som består av en sammanhållen informationsinsats. Det för att öka kännedomen, medvetenheten och kunskapen om vikten och värdet av att läsa med och för barn.

Utgångspunkten för informationsinsatsen är därför att bidra till att nå syfte, mål och målgrupp med mobiliseringsfrågan samt den övergripande avsikten med stadens alla mobiliseringsfrågor.

Arbetet med informationsinsatsen kan delas in i två delar.

Del ett går ut på att:

- öka kännedomen kring allt som redan görs i staden för att utveckla ordförråd, läslust och läsförmåga
- bilda ett paraply för alla pågående och planerade aktiviteter i staden och verka för att stärka dessa insatsers gemensamma budskap

Del två går ut på att:

- kommunicera vikten av och värdet med att främja läsandet och skapa läslust till vårdnadshavare och de professioner som möter stadens barn och deras vårdnadshavare

Arbetet med informationsinsatsen ska utgå från den kommunikationsplan som finns för arbetet med *Jämlikt Göteborg - Hela stadens socialt hållbar*.

Mobiliseringsfrågans informationsinsats ska vila på den kunskap som finns sammanställd för lyckade kommunikationsinsatser. Det vill säga att informationsinsatsen ska ha stark koppling till stadens ordinarie arbete för att bli hållbart och trovärdigt och inte vara något lösryckt utan sammanhang. Att mobiliseringsfrågan är kunskapsgrund ska också tydligt framgå. Det mest centrala i informationsinsatsen är dock att nå olika socioekonomiska grupper och särskilt dem med störst behov. Informationsinsatsen ska slutligen vara ett verktyg för att mobiliseringsfrågan inte ska upplevas som ett fristående spår utan istället ska kopplingen till Jämlikt Göteborg tydliggöras.

Referenser

[1] Skolverket, ”Negativ självbild blir ett hinder för ungas läsframgång. Intervju med Karin Taube av Claes Nilholm,” Skolverket (http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/amnen-omraden/specialpedagogik/relationer-larande/negativ-sjalvbild-hinder-1.168362), Stockholm, 2012.

[2] Skolverket, ”PISA 2012: 15-åringars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap. Rapport 398,” Skolverket, Stockholm, 2013.

[3] OECD, ”Improvning Schools in Sweden: An OECD Perspective,” OECD, 2015.

[4] SOU, ”Slutbetänkande av Litteraturutredningen (SOU 2012:65),” Statens offentliga utredningar (SOU), Stockholm, 2012.

[5] U. Fredriksson och K. Taube, Läsning, läsvanor och läsundersökningar, Lundq: Studentlitterstur, 2012.

[6] OECD, ”PISA 2009 Results: Overcoming Social Background. Equity in learning opportunities and outcomes. Volume III.,” OECD, Paris, 2010.

[7] Skolverket, ”Rustad att möte framtiden? PISA 2009 om 15-åringars läsförståelse och kunskaper i matematik och naturvetenskap. Rapport 352,” Skolverket, Stockholm, 2010.

[8] Statens Kulturråd, ”Med läsning som mål: Om metoder och forskning på det läsfrämjande området,” Statens Kulturråd, Stockholm, 2015.

[9] U. Fredriksson och K. Taube, Läsning, läsvanor och läsundersökningar, Lund: Studentlitterstur, 2012.

[10] Skolverket, ”PRILS 2011: Läsförmågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv. Rapport 381,” Skolverket, Stockholm, 2012.

[11] B. Hart och T. Risley, ”American parenting of language-learning children: Persisting differences in family-child interactions observed in natural home environments,” *Development Psychology,* vol. 1992, nr 28, pp. 1096-1105, 1992.

[12] National Early Literacy Panel, ”Developing early literacy: Report of the National Early Literacy Panel,” 2008. [Online]. Available: http://www.nifl.gov/earlychildhood/NELP/NELPreport.html. [Använd 18 auguati 2015].

[13] C. Wiklund, ”Ordförrådets betydelse för läsning,” Linköpings universitet, Linköping, u.å..

[14] E. Haglund, ”En guide till föräldrar, skolbarn och pedagoger,” ScandBook, Falun, 2012.

[15] OECD, ”Reading for Change: Preformance and Engagement Across Countries. Results from PISA 2000,” OECD, 2002.

[16] K. Bailey, ”Modifiable factors influencing child development. Report abstract.,” 2011. [Online]. Available: http://www.instituteofhealthequity.org/projects/modifiable-factors-influencing-child-development . [Använd 18 augusti 2015].

[17] Göteborgs Stad, ”Budget 2016: För ett jämlikt och hållbart Göteborg,” Göteborgs Stad, Göteborg, 2015.

[18] Göteborgs Stad, ”Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg. Huvudrapport 2014,” Göteborgs Stad, Göteborg, 2015.

[19] M. Rostila och S. Toivanen, Den orättvisa hälsan: Om socioekonomiska skillnader i hälsa och livslängd, M. Rostila och S. Toivanen, Red., Stockholm: Liber, 2012.

[20] UCL Institute of Health Equity, ”Fari Society Healthy Lives: The Marmot Review,” UCL Institute of Health Equity, London, 2010.

[21] Västra Götalandsregionen - Folkhälsokommitén, ”Att tänka och arbeta hälsofrämjande: Teoretisk referensram och vägledande modeller,” Folkhälsokommitén, 2010.

[22] Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö, ”Malmös väg mot en hållbar framtid: Hälsa, välfärd och rättvisa,” Malmö Stad, Malmö, 2013.

[23] F. Cunha, J. J. Hecman, L. Lochner och D. V. Masterov, ”Interpreting the evidence on life cycle skills formation,” National Bureau of Economic Research, Cambridge, 2005.

[24] Göteborgs Stad, ”Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg 2014.,” Göteborgs Stad, Göteborg, 2015.

[25] Sveriges regering, ”Regeringens proposition: Mål för folkhälsan (2002/03:35),” Sveriges regering, Stockholm, 2002.

[26] Centres for Disease Control and Prevntion, ”Adverse Childhood Experiences (ACE) Study,” 2013. [Online]. Available: www.cdc.gov/ace/findings.html. [Använd 3 februari 2014].

[27] UCL Institute of Health Equity, ”Can the Millennium Cohort Inform Us of Anything that Can be Done to Decrease the Inequalities that Exist in Cognitive Ability at Age Three?,” UCL Institute of Health Equity, London, 2011.

[28] C. Clark och L. Hawkins, ”Young People’s Reading: The Importance of the home environment and family support,” 2010.

[29] A. Sullivan och M. Brown, ”Social inequalities in cognitive scores at age 16: The role of reading,” Centre for Longitudinal Studies, Institution of Education, London, 2013.

[30] OECD, ”PISA: In Focus 2011/10 (November),” OECD, 2011.

[31] B. Eldbro, ”Läsning och läsundervisning,” Liber, Malmö, 2004.

[32] Skolverket, ”Hur stöttar man elever med dyslexi och andra läs- och skrivsvårigheter?,” 2011. [Online]. Available: http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/amnen-omraden/spraklig-kompetens/tema-las-och-skrivinlarning/hur-stottar-man-elever-med-dyslexi-och-andra-las-och-skrivsvarigheter-1.157474. [Använd 18 augusti 2015].

[33] National Reading Panel, ”National Reading Panel: Teaching Children to Read: An Evidence-Based Assessment of the Scientific Research Literature on Reading and Its Implications for Reading Instructions. Reports of the Subgroups,” 2000. [Online]. Available: http://www.nichd.nih.gov/research/supported/Pages/nrp.aspx#more. [Använd 18 augusti 2015].

[34] B. Hart och T. R. Riesly, ”Meaningful Differences in the Everyday Experience of Young American Children,” MD: Brookes, Baltimore, USA, 1995.

[35] A. E. Cunningham och K. E. Stanovich, ”What Reading Does for the Mind,” *Journal of Direct Instruction,* vol. 1, nr 2, pp. 137-149, 2001.

[36] Skolverket, ”Läs- och språkförmåga bland elever – en sammanfattning av tre artiklar,” 28 09 2010. [Online]. Available: http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.137285!/Menu/article/attachment/L%25E4s.pdf. [Använd 18 augusti 2015].

[37] OECD, ”PISA 2009 Results: Learning to Learn - Students Engagement, Strategies and Practices (Volym III),” OECD, 2010.

[38] Statens folkhälsoinstitut, ”Föräldrar spelar roll - Handbok i lokalt och regionalt föräldrastödsarbete,” Statens folkhälsoinstitut, Östersund, 2013.

[39] M. Ulfsdotter, P. Enebrink och L. Lindberg, ”Effectiveness of a universal health-promoting parenting program: a randomized waitlist-controlled trial of All Children in Focus,” *BMC Public Health,* vol. 14, nr 1083, 2014.

[40] Socialstyrelsen, ”Effekter av föräldrastöd: Redovisning av en nationell utvärdering på uppdrag av Socialstyrelsen,” Socialstyrelsen, Stockholm, 2014.

[41] Skolverket, ”Vad händer med läsningen?: en kunskapsöverisk om läsundervisningen i Sverige 1995-2007,” Skolverket, Stockholm, 2007.

[42] L. B. Gambrell, ”Seven Rules Of Engagement: What´s Most Important to Know About Motivation to read,” *The Readin Teacher,* vol. 65, pp. 172-178, 2011.

[43] C. Wiklund, ”Ordförrådets betydelse för läsning”.

[44] Vetenskapsrådet, Kunskap om hälsa och lärande: En översikt av ett forskningsfält under utveckling, Stockholm: Vetenskapsrådet, 2012.

Bilaga 1: Kunskapsinhämtning, omvärldsbevakning och förankring

Steg för kunskapsinhämtning, omvärldsbevakning och förankring av detta underlag var:

- Identifiering av nyckelpersoner i staden med bäring på mobiliseringsfrågan
- Kunskapsinhämtning och omvärldsbevakning via:
- Enkät
- Intervjuer och möten
- Litteratursök och litteraturtips
- Sammanställning av pågående aktiviteter som rapporterats via ovan nämnda steg
- Förankringsmöten och remissförfarande av delar eller hela underlaget

Identifiering av nyckelpersoner

För att få kontakt med viktiga nyckelpersoner i staden tillfrågades stadens sektorschefer inom kultur- och fritid, utbildning och kulturförvaltningens biblioteksdel om vilka i deras respektive organisationer som de såg som centrala för arbetet. Samma fråga ställdes även till tjänstemän vid stadsledningskontoret. Flera av sektorscheferna hänvisade vidare till områdeschefer som i sin tur tipsade om vilka i deras personalgrupper som hade värdefulla erfarenheter och kunskaper inom området. Det ledde till att ca 30-40 nyckelpersoner identifierades från stadsdelar, Centrum för skolutveckling och biblioteksförvaltningen.

Kunskapsinhämtning och omvärldsbevakning

Enkät för snabb kunskapsinhämtning

De identifierade nyckelfunktionerna fick inledningsvis besvara en enkät för att snabbt samla in stadens erfarenheter på området och få kunskap om vilka projekt och satsningar som redan pågick. Enkäten var också en källa för vilka ytterligare intervjuer och samtal som behövde genomföras med stadens olika nyckelpersoner.

Följande frågor ställdes i enkäten:

- Vilket område anser du ligger närmast dig och den kunskap som du kommer att utgå ifrån när du besvarar nedanstående frågor?
- Vad MÅSTE en satsning på barns läsning, läsutveckling och vårdnadshavares läsning för sina barn innehålla, enligt dig?
- Vilka insatser, på en INDIVID/FAMILJENIVÅ skulle du rekommendera i en satsning som är övergripande för hela staden?
- Vilka insatser, på en STRUKTURELL NIVÅ, skulle du rekommendera i en satsning som är övergripande för hela staden?
- Hur gör vi satsningen hållbar över tid?
- Hur gör vi satsningen mätbar?
- Vilka av följande indikatorer anser du skulle vara intressanta att följa över tid i staden för att mäta hur läsutvecklingen utvecklas?
- Vilka ser du som naturliga parter i ett arbete kring att främja barns läsning, läsutveckling och vårdnadshavares läsning för sina barn i Göteborg?
- Vilka aktörer utanför Göteborgs Stad bör staden samarbeta med för att bli mer effektiv i ett arbete för att främja barns läsning, lärutveckling och vårdnadshavares läsning med sina barn?
- Om du fick bestämma, utan att ta hänsyn till vad som är rimligt, vad skulle du då rekommendera att Göteborg gör framöver?
- Vad bör man tänkta på, tror du, för att i denna satsning minska skillnader i läsning, läsutveckling av andel vårdnadshavare som läser för sina barn mellan olika områden i staden och mellan olika socioekonomiska grupper?
- Tror du att denna satsning på sikt kan bidra till att livsvillkoren blir mer jämlika i Göteborg?
- Vilka satsningar känner du till som redan pågår och som vi borde lära av?
- Hur kan "Staden där vi läser för våra barn" komplettera den inplanerade nationella satsningen "Läslyftet"?
- Hur kan "Staden där vi läser för våra barn" komplettera den inplanerade nationella statningen "Bokstart"?
- Har du något övrigt du vill skicka med oss i arbetet med att forma förutsättningarna för Staden där vi läser för våra barn?

Samtal och möten

Med vissa av nyckelpersonerna (t.ex. med personer vid Språkcentrum, Centrum för skolutveckling och Kulturförvaltningen) fördes det därefter intervjuliknande samtal för att ta tillvara ta deras erfarenheter, kompetenser och kunskap. Syftet med dessa möten var också att få kunskap om och lära av redan pågående verksamheter. Men också se hur mobiliseringsfrågan kan stärkas av dessa verksamheters erfarenheter och viceversa. Centralt för samtalen var också att se hur samverkan eller samarbete kunde främjas. Därtill har Stadsledningskontoret rådfrågats vad gäller indikatorer.

Litteratursök och litteraturtips

Både i enkäten och i samtalen ställdes frågor om vilka tips nyckelpersonerna kunde ge om viktiga underlag som borde studeras för att forma mobiliseringsfrågan. Dessa har därefter i stor utsträckning används i detta underlag.

Även separat litteratursökning genomfördes för att komplettera nyckelpersonernas litteraturtips. Del av kunskapsbasen inhämtades även från stadens rapport *Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg*.

Omvärldsbevakning och identifiering av pågående aktiviteter

Omvärldsbevakning såg som en naturlig och central del i utarbetandet av detta underlag. Här följer en kortfattad sammanställning över exempel på initiativ som tagits för att främja läsning på nationell och lokal nivå.

Bland dessa kan Litteraturutredningens förslag om *Ett läslyft för Sverige* [4], Kulturrådets *Handlingsplan för läsfrämjande* och deras läsfrämjande satsning *Bokstart*, *Barnens bibliotek* på webben som Statens kulturråd och Kultur i Väst står bakom uppmärksammas. Pågår gör också Skolverkets satsning *Läslyftet* på flera håll i staden. Därtill finns ett antal pågående projekt på den lokala nivån i Sverige där bland annat Essunga kommun, Halmstad kommun och delar av Stockholm Stad och Hammarö kommun kan nämnas som några bland av alla lärande exempel. I Göteborg Stad finns också ett flertal initiativ värda att lära av och skala upp.

Aktiviteterna som listas här nedanför kan dels kopplas till vissa verksamheter i staden och dels till redan pågående aktiviteter. Dessa exempel på pågående aktiviteter har bland annat inhämtats från ovan nämnda enkät och samtal med nyckelpersoner.

- Stadens pågående satsningar på läsning/språkutveckling (finns en mängd aktiviteter och projekt) som till exempel:
- Läsfrämjandeplan (Stadens bilaga till ansökan om statsbidrag 2015 till inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek)
- Boklådan på Hisingen
- Bästa stunden (Askim-Frölunda-Högsbo)
- Medveten litteraturläsning för och med barn på förskolor
- Metoden *Reading to Learn* som ändvänds i en del skolor
- Röda tråden (Majorna-Linné) där läsfrämjande från 0-16 år är en del. Arbetet innebär att alla barn varje år får del av någon läsfrämjande satsning.
- Kulturrådets satsning ”Bokstart” med uppsökande hembesök och bokgåvor(Bergsjön och Gårdsten)
- Skolverkets satsning ”Läslyftet” med fokus på kompetensutveckling bland skolans pedagoger(alla SDF utom Lundby och Västra Göteborg deltar)
- Läsprojekt vid öppna förskolor (t.ex. Centrum)
- Värsta boken – bl.a. delas pocketböcker ut till barn på stan för att främja fritidsläsning. Ett *book-crossing* perspektiv finns (ta en bok, läs den, skriv en kommentar, lämna vidare)
- Vissa delar av föräldrastöd som erbjuds på vissa håll i staden (t.ex. läscirklar kring ”Fem gånger mer kärlek” och ABC-föräldrastöd i Örgryte-Härlanda)
- En bok i present till elever i åk 1 när de läst sin första bok
- Sommarboken (Kultur i Väst tillsammans med flera stadsdelsbibliotek och Stadsbiblioteket)
- Grundbeståndsbidrag till förskolan (Kulturnämnden) – finansieringsstöd för nya förskoleavdelningar att köpa in ett grundbestånd av böcker baserad på barngruppens storlek

- Gåvoboken i åk 3 (Kulturnämnden och Kulturrådet) – alla elever får en utvald gåvobok och fortbildning för alla som kommer att jobba med boken på stadens skolor och bibliotek
- Litteraturveckan med författarbesök (Stadsbiblioteket och Folkbiblioteken)
- Gårdstens öppna mötesplats där Angereds bibliotek (inom ramen för läsprojektet Bokstart) anordnar sagostunder för barn tillsammans med deras föräldrar
- Sektor Kultur- och fritid ger ett bokpaket till alla nyanställda (Östra Göteborg)

Viktigt är att se att detta bara är ett axplock av det som görs i staden – fler initiativ finns säkerligen. Därför kan kartläggningsarbetet fortsätta även under implementeringsfasen av mobiliseringsfrågan för att samla till en mer heltäckande bild av stadens arbete.

Förankringsmöten och remissförfarande

Förankringsmöten

En viktig del i arbetet med underlaget var att hela tiden stämma av arbetet och förankra det med ovan nämnda nyckelpersoner och centrala grupper i staden. Förankringsarbetet har därmed löpt parallellt med framarbetandet av underlaget. Innan arbetet ens hade startats stämdes frågan, tankar och det planerade arbetsupplägget av med stadens utvecklingsledare i folkhälsa och Centrum för skolutveckling.

Därefter utarbetades ett preliminärt arbetsmaterial av underlaget fram, vilket därefter har stämts av i sin tur och förankrats via en rad olika möten. Bland annat har ett eller flera möten med följande grupper/personer anordnats: stadens strategiska chefsbiblioteksgrupp, Centrum för skolutveckling, Stadshus AB – hållbarhetsgrupp, projektledare för Bokstart, stadens barn- och ungdomsbibliotekarier samt utvecklingsledaren i folkhälsa. Förankring och arbetet med mobiliseringsfrågans strategiska förutsättningar och implikationer genomfördes även under stadsdelsdirektörernas halvdag med sektorscheferna, utvecklingscheferna och chefskommunikatörerna i stadsdelarna. Förankring har även inneburit föredragning och diskussion vid förvaltnings- och bolagsdirektörernas möte i november.

Slutligen har frågan löpande diskuterats av Samordningsgruppen för *Jämlikt Göteborg* som både är uppdragsgivare för framarbetandet av underlaget och ansvarig för genomförandet (via en av fokusledarna). Innan dessa möten har frågan beretts och vid flertal tillfällen diskuterats av processägarens interna arbetsgrupp.

Tidsplanen för förankringen såg i stora drag ut enligt följande:

Maj/juni

- Enkät till nyckelpersoner för att samla erfarenheter och kunskap till genomförandet
- Stadens utvecklingsledare – folkhälsa erbjuds att lämna synpunkter på det första utkastet av aktiviteter
- Träffar nyckelpersoner för att diskutera upplägg, innehåll och kunskapsgrund samt för att lära av andra pågående insatser.

Augusti

- Nyckelpersoner inom stadens olika verksamheter erbjuds lämna synpunkter på underlaget för att stärka kopplingen till den professionella kompetensen och erfarenheten
- Olika grupper och personer inom akademin erbjuds lämna synpunkter på underlaget för att stärka den vetenskapliga kopplingen

September

- Träffar Stadens barnbibliotekarier som också erbjuds att lämna synpunkter på underlagets aktiviteter
- Processägarens interna arbetsgrupp erbjuds att lämnar synpunkter på underlaget
- Förslaget presenteras och diskuteras för Samordningsgruppen den 24 september

Oktober

- Förslaget förankras och diskuteras med fokusledarna för fokusområdena 1 och 2
- Social resursnämnd antog mallen för underlagen för stadens mobiliseringsfrågor
- Fortsatta diskussioner med Samordningsgruppen om ansvarfördelning, resurstillsättning och projektledning

November

- Förslaget förankras och diskuteras på stadsdelsdirektörernas halvdag för sektorschefer och utvecklingschefer
- Förslaget förankras och diskuteras med stadens förvaltnings- och bolagsdirektörer
- Förslaget förankras och diskuteras med presidiet för Social resursnämnd
- Tjänsteutlåtande till Social resursnämnd

December

- Mobiliseringsfrågan arbetas in i fokusområdesplanerna 1,0.
- Mobiliseringsfrågan arbetas in i fokusledarnas budgetunderlag inför 2017
- Mobiliseringsfrågan tas i beaktande vid framarbetandet av stadsdelarnas verksamhetsplaner för 2016

2016

- Processledare en kommunikatör anställs
- Processplanering
- Implementeringen startar

Remissförfarande

Förutom förankringsmöten och föredragningar har underlaget haft ett visst ”remissförfarande” så till vida att flertal aktörer har erbjudits möjlighet att komma med synpunkter på underlaget eller delar av underlaget.

Bland annat har stadens strategiska chefsbiblioteksgrupp, Centrum för skolutveckling, stadsledningskontoret, projektledare för Bokstart, stadens barnbibliotekskonsulent och flertalet barn- och ungdomsbibliotekarier i staden samt utvecklingsledaren i folkhälsa i Lundby kommit med värdefulla synpunkter på underlaget. Även Social resursförvaltnings interna arbetsgrupp, Prio-gruppen, har lämnat synpunkter.

Stadens 10-grupp för utvecklingsledare i folkhälsa och gruppen för stadens barnbibliotekarier har lämnat synpunkter på indelningen och utformningen av idébanken.

Även personer från akademin har beretts tillfälle att lämna synpunkter. Bland annat har följande institutioner tillfrågats: Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande vid Göteborgs universitet och Institutionen för pedagogik vid Högskolan i Borås samt Institutionen för beteendevetenskap och lärande vid Linköpings universitet. Även Kulturrådet, Avdelningen för konst och kultur, Enheten för litteratur och läsande har tillfrågats.

Bilaga 2: Mobiliseringsfrågan koppling åtgärdsförslagen

Nedan listas de förslag och förslag på genomförande som presenteras i rapporten Skillnader *i livsvillor och hälsa i Göteborg 2014* och som ses ha bäring på *Staden där vi läser för våra barn* [24]. **Texten är kopierad från den rapporten och därför är referenser och sidhänvisningar kopplade till den rapporten.**

- **Förslag 7:** Se till att hälsofrämjande arenor för barn och föräldrar håller en hög och likvärdig kvalitet
  För att minska skillnader i livsvillkor och hälsa är det viktigt att det finns ett likvärdigt utbud av hälsofrämjande arenor i alla delar av staden [14, s. 37].
  Förslag på genomförande A: Värna om och utveckla befintliga hälsofrämjande arenor
  Sammanställ kunskap och stimulera kunskapsutveckling om metoder för arbete på hälsofrämjande arenor, till exempel förskolor och familjecentraler, för att nå grupper som inte nås i dag [19, s. 7].

- **Förslag 11:** Vidta åtgärder som stärker skolans likvärdighet
  En likvärdig skola som förmår kompensera för elevernas skilda förutsättningar är viktig för att minska skillnader i skolresultat och fullföljd skolgång, men också för att förebygga att barn senare i livet drabbas av problem med ohälsa och sociala problem som är mer vanligt förekommande bland vuxna med låg utbildning [17, ss. 36–38, 92]. Likvärdighet handlar inte om att alla skolor ska göra likadant, utan om att alla elever ska få lika tillgång till utbildning, lika kvalitet på utbildningen och att utbildningen ska vara kompenserande [17, s. 81].
  Förslag på genomförande H: Kompetensutveckling för skol- och fritidshemspersonal
  Personal som arbetar i stadens utbildningsinstitutioner måste ha en hög kunskapsnivå och möjligheter till professionell utveckling [17, s. 81]. Resultatet av varje skolforms systematiska kvalitetsarbete ska ligga till grund för hur personalens fortbildning och vidareutbildning prioriteras. Det innebär att kompetensutveckling och fortbildning bör ta sin utgångspunkt i den egna praktiken. Kompetensutvecklingen bör även pågå under längre tid och ha kontinuitet [17, s. 82]. Speciell uppmärksamhet bör riktas mot fritidshemspersonalens behov av fortbildning [17, s. 82].

- **Förslag 13:** Utveckla skolans samarbete med föräldrarna och samhälle
  Utveckla samarbetet mellan skola och samhälle för att minska skillnader i elevers utbildningsresultat som är relaterade till socioekonomiska förhållanden [20, ss. 7–8].
  Förslag på genomförande A: Utveckla skolans samverkan med familjer
  Utöka skolans roll när det gäller att stödja familjer och grupper [20, ss. 7-8]. Ett utvecklat föräldrastöd och föräldrasamarbete kan bidra till minskad ojämlikhet förutsatt att verksamheten är utformad så att alla föräldrar ges möjlighet att vara delaktiga [17, s. 82]. Kompetensutveckla skolpersonalen så att de kan öka kontakterna mellan hem och skola. [20, ss. 7–8].

- **Förslag 14:** Utför ett hälsofrämjande och förebyggande arbete i skolan
  Skapa en fysisk och psykosocial miljö som både understödjer elevers utveckling och lärande samt ger möjlighet till social gemenskap, trygghet och fysisk rörelse [21, s. 5].
  Förslag på genomförande B: Kompetensutveckla skolpersonalen
  Öka skolpersonalens kunskaper om skolmiljöns betydelse för elevers och lärares hälsa med målet att skapa en hälsofrämjande skola [21, s. 7]. Öka också skolpersonalens kompetens så att de kan arbeta med barnens sociala och emotionella utveckling, fysiska och psykiska hälsa och välbefinnande [20, ss. 7–8].

- **Förslag 18:** Vidta åtgärder som främjar barns lärande
  Barns lärande och utveckling kan främjas på många olika sätt och i olika sammanhang. Här följer några exempel på sådana insatser.
- Förslag på genomförande D och E:
  Stimulera bibliotekens roll att ge alla tillgång till det skrivna ordet och digital kompetens [21, s. 10].
  Stimulera föräldrar att läsa högt för sina barn [21, s. 10].

- **Förslag 19:** Erbjud alla barn tillgängliga kultur- och fritidsaktiviteter
  Det viktigaste för barns och ungas hälsa är att vistas i en miljö som stödjer deras utveckling. Det gäller även på fritiden [17, s. 34].
  Förslag på genomförande B: Skapa tillgängliga kultur- och fritidsaktiviteter för alla barn
  Skapa förutsättningar för aktiviteter inom kultur- och fritidsområdet som är tillgängliga oavsett familjens ekonomiska förutsättningar [21, s. 8]. Skapa möjligheter till fritidsaktiviteter även för de som inte idrottar [21, s. 8].

Bilaga 3: Den svenska läsförmågan

Det finns flera tydliga indikatorer på att svenska elevers läsutveckling försämras sedan 1991 [1, 2]. Bland OECD-länderna är Sverige det land där läsresultaten har minskat mest [2]. År 2000 var bara tre länder bättre i läsförståelse än Sverige, medan det numera bara är Mexico, Chile och Slovakien som har sämre resultat än Sverige [2].

Ur ett PISA-perspektiv har utveckling synts sedan 2003 men först i och med PISA-undersökningen 2009 blev skillnaden signifikant (se figur 1) [1, 2]. Enligt PISA-undersökningen från 2009 lämnar 20 procent av de svenska eleverna grundskolan utan en läsförmåga som är tillräcklig för att kunna läsa och förstå en dagstidning [7]. De svenska eleverna läser också långsammare i dag än för tio år sedan [32]. Resultaten från PISA 2012 visar till exempel att de svenska 15-åringarnas läsning försämrats i relation till 15-åringar i andra länder och i relation till tidigare svenska resultat i PISA-undersökningarna [2].

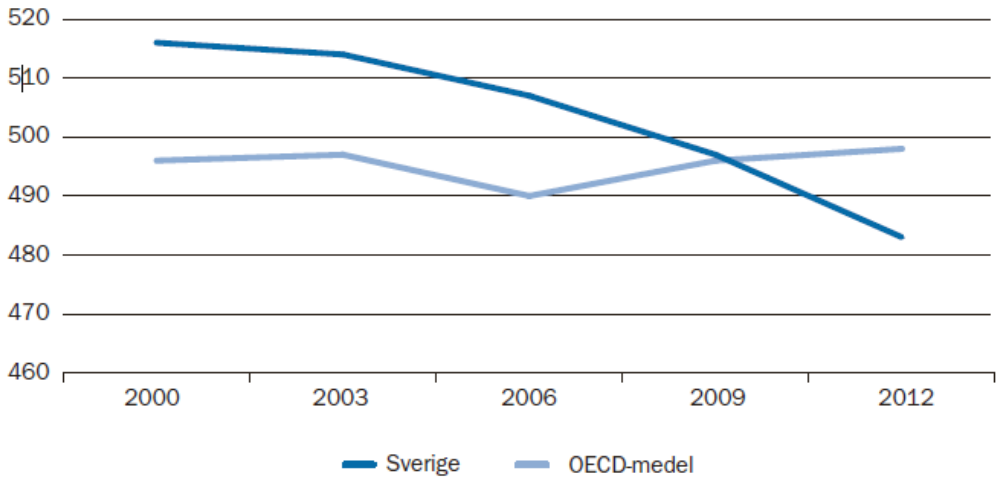

Figur 3. Medelvärde för de svenska eleverna och eleverna i OECD-länderna sammantaget på PISA:s läsprov 2000, 2003, 2006, 2009 och 2012 [2].

Läsförmåga hos lågpresterande respektive högpresterande elever

Mellan 2000 och 2009 har andelen svaga läsare ökat (figur 2) och andelen mycket starka läsare minskat [1]. Det är tydligt att nedgång i den svenska läsförmågan är särskilt stor bland de redan svaga eleverna [1]. Betydelsen av den socioekonomiska statusen har ökat från 2000 till 2009 när det gäller att förklara skillnader i elevers resultat i PISA:s lästest. Men skillnaderna har inte bara ökat mellan olika elevgrupper utan också mellan olika skolor. År 2000 var resultatskillnaderna i läsförmåga mellan olika skolor 8,5 procent och 2009 hade det ökat till 21,7 procent. Betydelse för vilken skola eleverna går på när det kommer till läsresultat har alltså ökat över tid. Det betyder att likvärdigheten i den svenska skolan har minskat [1].

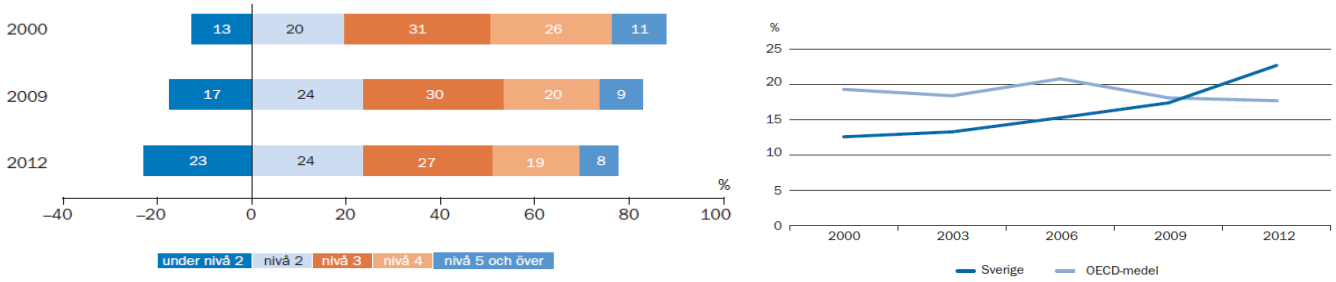

Figur 4. Till vänster: Andel elever på olika läsnivåer på PISA:s läsprov 2000, 2009 och 2012 [2]. Till höger: Andel elever under nivå 2 i Sverige och i OECD 2000, 2003, 2006, 2009 och 2012 [2].

Läsförmåga och kön

Det finns också skillnader mellan flickors och pojkars läsförmåga. I Sverige har både flickornas och pojkarnas resultat blivit signifikant sämre över tid, men pojkarnas nedgång i läsförmåga är betydligt större än flickornas [2]. Det mer än dubbelt så hög andel pojkar på den lägsta läsnivån än flickor. Vidare läser en fjärdedel av alla pojkar på en sådan nivå att det inverkar negativt på inhämtandet av andra kunskaper i skolan [1]. År 2000 var andelen svagt läsande pojkar 58,7 procent och 2009 hade den ökat till 70,5 procent [9].

Svenska undersökningar har visat att skillnaderna mellan könen ser ungefär likadan ut oavsett vilken socioekonomisk grupp som studeras. En av anledningarna till skillnaderna som svenska läsforskare har dragit är att pojkar läser mindre på sin fritid som ett resultat av en mindre positiv attityd till läsning [8]. I Sverige är det tre gånger så stor andel yngre kvinnor som läser skönlitteratur någon gång per vecka jämfört med de yngre männen [4]. I OECD-länder nöjesläser i genomsnitt 72 procent av de 15 åriga flickorna medan drygt hälften av pojkarna gör det samma [37]. Förklaringen till dessa könskillnader är att vi socialiseras in i olika läsroller – det vill säga vad som betraktas som kvinnligt respektive manligt. Ett exempel på detta är att avsaknaden av pappor som läser i hemmet gör att pojkar förknippar läsning enbart som en skolaktivitet [8].

Läsförmåga och utländsk bakgrund

Det är större skillnader i läsförmåga i Sverige mellan infödda elever och elever med utländsk bakgrund och mellan infödda elever och elever med utländsk bakgrund födda utomlands än genomsnittet i OECD. Samtidigt är skillnaderna betydande i alla de europeiska länderna medan de är minst i de anglosaxiska OECD-länderna [7].

Elever som är födda i Sverige och har minst en förälder född i Sverige hade högre läsprovsresultat jämfört med de elever som antingen är födda i Sverige med två föräldrar födda utomlands eller elever som är födda utomlands. När hänsyn tas till socioekonomisk bakgrund[7] minskar skillnaderna betydligt [10]. Men fortfarande når 30 procent av elever med utländsk bakgrund men som är födda i Sverige inte upp till grundläggande läsnivå, och för dem som är födda utomlands har varannan elev inte kunskaper i läsförståelse nog för att tillgodogöra sig annan kunskap [7].

Utifrån den samlade kunskapen, och det som beskrivits här ovanför, kan det antas att pojkar med utländsk bakgrund som kommer från hem med låg socioekonomisk status och som går i skolor med ett dåligt arbetsklimat löper större sannolikhet att ha sämre läsutveckling än andra [9].

	Svag läsförmåga (lägre än nivå 2)	Mycket hög läsförmåga (nivå 5-6)
Elever födda i Sverige	14 %	10 %
Elever med utländskbakgrund födda i Sverige (utgör 8 % av Sveriges alla 15 åringar)	30 %	3 %
Elever med utländskbakgrund födda utomlands (utgör 4 % av Sveriges alla 15 åringar)	48 %	lägre än 3 %

[7] I socioekonomisk bakgrund ingår i detta fall föräldrarnas utbildningsnivå, tillgång till läsplats, eget rum och internetuppkoppling (Skolverket: PIRLS 2011, 2012).

Bilaga 4: Idébank för Staden där vi läser för våra barn

Idébanken innehåller insatser som kan bidra till att stimulera arbetet för att ytterligare öka ordförrådet, läslusten och läsförmågan bland barnen i Göteborg. Insatserna nedan bygger i stor utsträckning på de komponenter som visat sig vara effektiva genom forskning, utvärderingar eller på annat sätt vara berövade erfarenheter[8].

Nå alla och dosera efter behov för att minska de ojämlika skillnaderna

Om arbetet med *Staden där vi läser för våra barn* inte ska öka klyftorna gäller det att arbetet utgår från att generella (universella) insatserna erbjuds alla. Men att dessa samtidigt också ges i högre doser till dem som behöver det mest. Därför viktigt att följande grupper (utan inbördes rangordning) får särskild uppmärksamhet, erbjuds särskilt stöd eller att deras tillgänglighet till aktiviteterna underlättas:

- Familjer med långvarigt försörjningsstöd – särskilt med små barn
- Familjer som lever med risken att hamna i fattigdom – särskilt med små barn
- Barn till vårdnadshavare med kort utbildning
- Mellanområden med lägre socioekonomisk status
- Familjer med barn som kommit till Sverige efter skolstart (t.ex. nyanlända)
- Föräldralediga inom ovan grupper
- Pojkar inom ovan nämnda grupper

Det handlar om mer än bara läsning

I begreppet *Staden där vi läser för våra barn* ligger fokus inte enbart på läsning **för** barn utan av vikt är också läsning **med** barn. Satsningen omfattar också språkutveckling och utveckling av ordförråd. Vägen till ett utvecklat ordförråd, en ökad läslust och läsförmåga kan se olika ut beroende på till exempel barnets olika utvecklingsfaser och vårdnadshavarens egna förutsättningar och bakgrund. Därför inkluderas till exempel berättandet, ordlekar, rim och ramsor samt lek med språk och bokstäver också i arbetet. Viktigt att poängtera är också att det inte enbart behöver vara läsning av böcker med text eller bilder som avses utan även seriemagasin, ljudböcker eller skärmbaserad media bör tänkas in i arbetet.

I syftet med *Staden där vi läser för våra barn* läggs inte heller någon vikt vid **vem** som läser för och med barn utan bara **att** det läses för och med barn. Alla vuxna kan eller vill inte läsa och det är också viktigt att det finns en medvetenhet kring det och att insatserna anpassas. Likaså kan inte alla läsa svenska texter eller tala svenska, vilket ställer krav på att även andra språk inkluderas i arbetet. Särskilt viktigit är att lyfta fram betydelsen av modersmålet som ett sätta att stärka barns svenska språkinlärning och läsförmåga.

Stadens arbete bör också omfatta ett normkritiskt förhållningssätt. Det innebär bland annat att den litteratur som görs tillgänglig, används och rekommenderas är normkritisk. På så sätt lever *Staden där vi läser för våra barn* också upp till budgetmålet om normkritik.

---

[8] I Idébanken har aktiviteterna delats in efter deras olika karaktärer. Detta för att vägleda stadens verksamheter i implementeringsarbetet och skapa en förståelse för vad insatserna syftar till eller vilken kunskapsgrund de vilar på. Följande markeringar används för att åstadkomma detta:

- Forskningsbaserad metod (FM)
- Erfarenhetsbaserad insats (EI)
- Främja läslust (FL)
- Mobilisera i frågan och öka medvetenheten och intresset för läsning för och med barn (M)
- Skapa förutsättningar (kunskap eller ekonomi) för arbetet (SF)
- Skapa tillgänglighet (T)

Insatsnivå – Göra något

Detta är insatsnivån för dem som i dag gör tämligen lite eller inget alls som har bäring på mobiliseringsfrågan och vet med sig att något mer kan göras för att bidra i arbetet.

För att minska de ojämlika skillnaderna i livsvillkor och hälsa: tänk på att särskilt prioritera de grupper som nämns ovan. Det vill säga arbeta med generella insatser men dosera efter behov. Tänk också att en liten insats till många ger bättre effekt än en stor insats till få.

Exempel på "dosera efter behov" är att först påbörja implementeringen av insatserna 1) för grupper med låg socioekonomisk status eller andra grupper som nämns ovan, 2) i områden med en låg socioekonomisk status eller 3) i skolor där en högre andel av elevernas föräldrar har en kort utbildning. Därefter kan implementeringen vidgas så att insatsen når alla. Detta är ett tankesätt som bör tillämpas på så många av insatserna här nedanför som möjligt.

Göra något	Stadsdelsförvaltning:	Fackförvaltning eller bolag:
Individuell/grupp:	Enligt Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] finns det mycket goda internationella och nationella forskningsresultat som visar att den enskilt viktigaste komponenten för att utveckla barns språk, berika deras ordförråd och uttrycksförmåga samt för att skapa läslust och öka läsförmågan hos barn är **högläsning** med och för barn. Särskilt vårdnadshavarnas högläsning. Därför ska högläsningen uppmärksammas inom alla stadens verksamheter. Implementera detta först i de mellanområdena med lägst socioekonomi och de verksamheter som möter grupper med lägre socioekonomisk status (FM) (FL). Öka medvetenheten hos personalen, stadsdelens vårdnadshavare om mobiliseringsfrågan och vikten av att läsa och skapa läslust (M). I en stor brittisk kohortstudie [27] framhålls att **daglig läsning för barn, olika sätt att leka och bekanta sig med ord och bokstäver med barnen, använda lek och rytmik** som ett verktyg för att främja den kognitiva utvecklingen och **regelbundet besöka biblioteket** effektivt stärker barns kognitiva utveckling. Därför föreslås att det ingår i alla förskolors rutiner att arbeta aktivt med dessa komponenter varje dag eller regelbundet. Implementera dessa rutiner först i de mellanområdena med lägst socioekonomi (FM) (FL). Byt under året ut alla presenter och gåvor i staden till **bokgåvor** (M).	Enligt Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] finns det mycket goda resultat inom den samlade internationella och nationella forskningen som visar att den enskilt viktigaste komponenten för att utveckla barns språk, berika deras ordförråd och uttrycksförmåga samt för att skapa läslust och öka läsförmågan hos barn är **högläsning** med och för barn. Särskilt vårdnadshavarnas högläsning. Därför ska högläsningen uppmärksammas inom alla stadens verksamheter (FM) (FL). Öka medvetenheten hos personalen, kunder och brukare om mobiliseringsfrågan och vikten av att läsa och skapa läslust (M). Byt under året ut alla presenter och gåvor i staden till **bokgåvor** (M).
Strukturell:	Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] redovisar utvärderingar som menar att **arbetsplatsbibliotek, kapprumsbibliotek, tvättstugebibliotek, mobila bibliotek och bokbytarfunktioner** i varierande grad kan vara effektiva komponenter i läsfrämjande arbete. Särskilt om dessa gärna kombineras med läsombud och samarbete med folkbiblioteken. Därför föreslås att sådana verksamheter upprättas och att detta genomförs först i mellanområden med lägst socioekonomi (FM) (EI) (T). Vilka publika mötesplatser har förvaltningen som kan passa för bokbyte, boktips, sagostunder och berättarstunder (för att visa att berättandet också främjar ordförråd och läslust) samt bokcirklar? Bidra genom att öppna arenor för läsning och prioritera mellanområden med lägst socioekonomi först (SF) (T). Alla elever bör erbjudas minst ett besök på folkbiblioteket per år och mellanområdena med lägst socioekonomi bör prioriteras (T).	Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] redovisar utvärderingar som menar att **arbetsplatsbibliotek, kapprumsbibliotek, tvättstugebibliotek, mobila bibliotek och bokbytarfunktioner** i varierande grad kan vara effektiva komponenter i läsfrämjande arbete. Särskilt om dessa gärna kombineras med läsombud och samarbete med folkbiblioteken. Därför föreslås att sådana verksamheter upprättas och att detta görs först mellanområden med lägst socioekonomi (FM) (EI) (T). Vilka publika mötesplatser har förvaltningen/bolaget som kan passa för bokbyte, kapprumsbibliotek, boktips, sagostunder samt bokcirklar? Bidra genom att öppna arenor för läsning och prioritera mellanområden med lägst socioekonomi först (SF) (T). Staden ska bidra till **ökad tillgång till böcker** i miljöer där barn vistas och ett sätt är att bl.a. anordna en barnbokbytardag/ar (FM) (M) (T) [8].

Insatsnivå – Göra mer

Detta är insatsnivån (förutom det som nämns ovan) för dem som i dag gör en del som har bäring på mobiliseringsfrågan men ser att de kan öka sin insats.

För att minska de ojämlika skillnaderna i livsvillkor och hälsa: tänk på att särskilt prioritera de grupper som nämns ovan. Det vill säga arbeta med generella insatser men dosera efter behov. Tänk också att en liten insats till många ger bättre effekt än en stor insats till få.

Exempel på "dosera efter behov" är att först påbörja implementeringen av insatserna 1) för grupper med låg socioekonomisk status eller andra grupper som nämns ovan, 2) i områden med en låg socioekonomisk status eller 3) i skolor där en högre andel av elevernas föräldrar har en kort utbildning. Därefter kan implementeringen vidgas så att insatsen når alla. Detta är ett tankesätt som bör tillämpas på så många av insatserna här nedanför som möjligt.

Göra mer	Stadsdelsförvaltning:	Fackförvaltning eller bolag:
Individuell/grupp:	Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] redovisar utvärderingar och erfarenheter som bygger på att **hembesök** och **samverkan** mellan olika aktörer som möter småbarnsföräldrar är effektiva. Därför föreslås att alla föräldralediga får **träffa en barnbibliotekarie** (via antingen öppna förskolan, MVC, BVC, hembesök eller bibliotekträff) för att visa på **högläsningens** inverkan på barnets läslust och läsutveckling. Här ska även ingå att informera om värdet av berättandet som en metod för att främja läslust och ordförråd. Mellanområdena med lägst socioekonomi bör prioriteras och grupper av föräldralediga med lägst socioekonomisk status (FM) (M)[9]. Utifrån olika kunskapssammanställningar [38] rekommenderar Folkhälsomyndigheten **föräldrastöd** som en effektiv metod med starkt forskningsstöd. Föräldrastöd bidrar till att stärka barnets viktigaste resurs – föräldrarna/vårdnadshavarna. Föräldrar har stor inverkan på barnens fysiska och psykiska hälsa samt sociala kompetens, och påverkar hur de klarar sin skolgång och vilka levnadsvanor de får som vuxna. Därför bör stadens universella föräldrastöd även ha en inriktning på hur vårdnadshavare främjar sitt barns ordförråd, läslust och läsutveckling (som t.ex. i det svenska evidensbaserade föräldrastödet *Alla Barn i Centrum* [39]) (FM) (FL) (SF). Socialstyrelsen som utvärderat olika riktade föräldrastöd [40] ser att **föräldrastöd genom självhjälp** via böcker (t.ex. boken *"Fem gånger mer kärlek"*) positivt påverkar föräldra-barnrelationer. Därför bör staden erbjuda självhjälp och gärna kombinera detta med en studiecirklar till vårdnadshavare med samtal på alla bibliotek (FM) (SF). Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] uppmärksammar att det är effektivt att insatser inte bara kan riktas till barn utan även att andra vuxna och företrädesvis vårdnadshavare och **hela familjer inkluderas i läsfrämjande insatser** – särskilt betydelsefull i så kallat "utsatta områden". Därför rekommenderas att alla medarbetare lär sig läsa på en nivå som motsvarar svenska 2 för att fler läsande förebilder ska skapas (M) (SF). Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] redovisar	Samla sagor och berättelser från olika delar av Göteborg och från olika göteborgare och gör en sagobok om och med göteborgare (M) (F). Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] redovisar att det finns omfattanden forskning över att **intresset för läsning och läsförmåga ökar också med tillgången till böcker**. Därför ska staden bidra till ökad tillgång till böcker i miljöer där barn vistas och ett sätt är att bl.a. anordna en barnbokbytardag och öka tillgången via **bokgåvor** (FM) (M) (T). Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] uppmärksammar att det är effektivt att insatser inte bara kan riktas till barn utan även att andra vuxna och företrädesvis vårdnadshavare och **hela familjer inkluderas i läsfrämjande insatser**. Därför rekommenderas att alla medarbetare lär sig läsa på en nivå som motsvarar svenska 2 för att fler läsande förebilder ska skapas och att undervisningen kopplas till **högläsning** för och med barn (M) (SF) Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] redovisar utvärderingar och erfarenheter som visar att insatser som inkluderar **bokgåvor** är effektiva. Intresset för läsning och läsförmåga ökar också med tillgången till böcker. Därför bör läsfrämjande projekt i staden ha detta som ett inslag (FM) (FL) (T) [8] Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] redovisar utvärderingar och erfarenheter som främjar **sommarläsning** hos barn som effektiva för att inte barn ska tappa i läsförmåga under sommarlovet och för att främja läslust. Därför bör stadens skolor och folkbibliotek samverka kring sådana initiativ för alla skolbarn (FM) (EI) (FL). Satsningen skulle också kunna kompletteras med att vårdnadshavare i särskilt utpekade grupper också får boken: *Boken om läslust*.

[9] Forskningsbaserad metod (FM), erfarenhetsbaserad insats (EI), främja läslust (FL), mobilisera i frågan och öka medvetenheten och intresset för läsning för och med barn (M), skapa förutsättningar (t.ex. kunskap, ekonomi eller arena) för arbetet (SF), skapa tillgänglighet (T).

	utvärderingar och erfarenheter som visar att insatser som inkluderar **bokgåvor** är effektiva. Intresset för läsning och läsförmåga ökar också med tillgången till böcker. Därför bör läsfrämjande projekt i staden ha detta som ett inslag (FM) (FL) (T) [8] Öka tillgången på litteratur på andra språk så att vårdnadshavare kan läsa för och med barn på sina modersmål såväl som på svenska (EI) (FL) (M) (SF). Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] redovisar utvärderingar och erfarenheter som främjar **sommarläsning** hos barn som effektiva för att barn inte ska tappa i läsförmåga under sommarlovet och för att främja läslust. Därför bör stadens skolor och folkbibliotek samverka kring sådana initiativ för alla skolbarn (FM) (EI) (FL) [8]	
Strukturell:	Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] redovisar utvärderingar och erfarenheter som visar vikten av **samverkan** mellan olika aktörer för att ett effektivt läsfrämjande arbete (som t.ex. i Mölndals kommun). Därför ska staden upprätta strukturerad och djupgående samverkan mellan föräldrastödet, öppna förskolor, familjecentraler, familjedaghem samt kulturskolor och biblioteken med utgångspunkt i mobiliseringsfrågan. Samt involvera MVC och BVC i arbetet. Samverkan mellan biblioteken och skolan och förskolan måste också stärkas (EI) (FL) [8]. Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] redovisar utvärderingar som visar att **uppsökande verksamhet** och **hembesök** är effektiva komponenter i ett läsfrämjande arbete. Därför ska alla bibliotek i staden ha en tjänst som ansvarar för läsutveckling i lokalsamhället och arbetar med uppsökande verksamhet (M) (SF). Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] och Skolverkets rapporter [41] påvisar att läsundervisningen i den svenska skolan och förskolan inte baseras på den senaste tillgängliga forskningen. Därför ska staden arbeta för att undervisningen blir förenlig med forskningsresultaten (t.ex. de **sju reglerna för ökad läsmotivation** [42]) på vad som främjar läslust, läsmotivation och läsutveckling (FM) (SF). Alla förskolor lägger vikt vid att utveckla **barns ordförråd** enligt den senaste tillgängliga kunskapen inom området (FM) (FL) [43]. Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] redovisar utvärderingar som menar att **litteraturprofil och litteraturombud på förskolor** (se Lackarbäckens förskolor i Mölndal) har visats vara effektiva för att stärka det läsfrämjande arbetet. Därför ska staden inrätta sådana profiler och ombud på alla förskolor och gör detta först i de mellanområdena med lägst socioekonomi (FM) (EI) (FL). Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] redovisar utvärderingar och forskningsresultat som ger starkt stöd för att främja **högläsning med och för barn** för att utveckla barns ordförråd, stimulera läslust och bättre studieresultat . Därför ska staden aktivt arbeta med högläsning som en central komponent i det läsfrämjande arbetet (FM) (EI) (LF) (M). Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] redovisar erfarenheter som visar att språk- och/eller **läsombud** för att inspirera förskolepedagoger och vårdnadshavare till arbete med högläsning och kommunikation för att stimulera språkutvecklingen hos barn är en stödjande komponent. Därför bör staden inrätta sådana funktioner. Dessa ombud bör få ett uppdrag att arbeta	Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] redovisar utvärderingar där **läsande förebilder inom främst idrotten** ökar läslusten bland barn och kan vara en metod för att särskilt nå pojkar (se Kulturrådets satsning PAUS). Därför ska staden skapa ett samarbete med idrotten för att främja läsning (FM) (EI) (FL). Involvera samhällsorienteringen för nyanlända med mobiliseringsfrågan och upprätta samarbete med SFI-undervisningen (M) (FL). Utveckla en App eller traditionellt spel/pussel som gör att alla små barn kan upptäcka Göteborg genom bokstäver, rim och ramsor (SF). Initiera en tävling för sagoböcker eller bilderböcker med Göteborgskoppling för professionella. Vinnaren får sin bok upptryckt till stadens alla förskolor och bibliotek (M).

	med läslust och läsutveckling i lokalsamhället och att denna aktivitet kopplas samman med aktiviteten som rör **samverkan** (M) (SF) [4] [8]. Koppla en barnboksbibliotekarie och läspedagog till varje familjecentral, förskola och familjedaghem (SF). I en av vetenskapsrådets forskningsöversikter [44] framgår att om **mer tid av skoltiden läggs på fysisk aktivitet**, på bekostnad av övriga ämnenas undervisningstid, minskar inte elevernas prestationer i de övriga ämnena. De snarare ökar. Mer fysisk aktivitet under skoltiden har positiva effekter på den kognitiva förmågan, attityder och skolbeteenden samt skolprestationer. Det vill säga faktorer som främjar lärandet. Därför bör staden förutom det schemalagda ämnet *Idrott och hälsa* införa att mer av skoltiden läggs på kortare fysisk aktiviteter (5-20 minuter) och stretchövningar (FM) (SF).	

Insatsnivå – Göra bättre

Detta är insatsnivån (förutom det som nämns ovan) för dem som redan gör mycket som har bäring på mobiliseringsfrågan men ser att de kan göra ännu mer och framför allt göra det än bättre.

För att minska de ojämlika skillnaderna i livsvillkor och hälsa: tänk på att särskilt prioritera de grupper som nämns ovan. Det vill säga arbeta med generella insatser men dosera efter behov. Tänk också att en liten insats till många ger bättre effekt än en stor insats till få.

Exempel på "dosera efter behov" är att först påbörja implementeringen av insatserna 1) för grupper med låg socioekonomisk status eller andra grupper som nämns ovan, 2) i områden med en låg socioekonomisk status eller 3) i skolor där en högre andel av elevernas föräldrar har en kort utbildning. Därefter kan implementeringen vidgas så att insatsen når alla. Detta är ett tankesätt som bör tillämpas på så många av insatserna här nedanför som möjligt.

Göra bättre	Stadsdelsförvaltning:	Fackförvaltning eller bolag:
Individuell/grupp:	Ovan har det konstaterats att **uppsökande verksamhet** är effektivt i ett läsfrämjande arbete. Därför ska staden arbeta med denna verksamhet genom t.ex. SFI och olika boenden för att nå nyanlända där vikten av att läsa för och med sina barn framförs och **bokgåvor** på modersmålet och svenska lånas ut[10] (FM) (EI) (M). Ovan har det konstaterats att **bokgåvor** och **föräldrastöd** är effektiva delar i ett främjande arbete. Därför ska en inbjudan till universellt föräldrastöd tillsammans med en bokgåva delas ut till stadens alla familjer som erhåller försörjningsstöd eller till alla familjer som lever i risk för fattigdom (60 % under medianinkomsten). Ovan har det konstaterats att **föräldrastöd genom självhjälp** är en effektiv insats för vissa målgrupper. Därför ska alla anställd i staden med egna barn mellan 2 och 12 år få boken *"Fem gånger mer kärlek"* och en inbjudan till en bokcirkel som erbjuds på arbetstid eller i anslutning till arbetstiden. Personal som ingår i de lägre inkomstgrupperna ska prioriteras.	Ovan har det konstaterats att **högläsning** är effektivt för att utveckla barns ordförråd, stimulera läslust och främja läsutveckling hos barn. Därför ska alla anställda (även alla i SDF) som har egna tvååringar få en sagobok (**bokgåva**) och boken: *"Boken om läsning – en handbok om barns språk- och läsutveckling 0-8 år* (alternativ att staden utvecklar en egen likvärdig bok). Personal som ingår i de lägre inkomstgrupperna ska prioriteras. (FM) (EI) (FL) (M). Ovan har det konstaterats att **högläsning** är effektivt för att utveckla barns ordförråd, stimulera läslust och främja läsutveckling hos barn. Därför ska alla anställda (även alla i SDF) som har egna 7-åringar få boken: *"Boken om läslust – en handbok om att väcka ungas läsintresse, 7-15 år"*(alternativ att staden utvecklar en egen likvärdig bok). Personal som ingår i de lägre inkomstgrupperna ska prioriteras. (FM) (EI) (FL) (M). Båda ovan nämnda böcker skulle med fördel kunna kombineras vid arbetet med **sommarläsning** och då som **bokgåva** till dessa barns vårdnadshavare. Ovan har det konstaterats att **föräldrastöd genom självhjälp** är en effektiv insats för vissa målgrupper. Därför ska alla anställda (även alla i SDF) som har egna barn mellan 2-12 år få boken *"Fem gånger mer kärlek"* (Socialstyrelsens utvärdering visar på goda resultat vid användning av denna självhjälpsbok [40]) som en **bokgåva** och en inbjudan till en **bokcirkel** som erbjuds på arbetstid eller i anslutning till arbetstiden. Personal som ingår i de lägre inkomstgrupperna ska prioriteras. (FM) (SF).
Strukturell:	Läscirklar för de små (0-3 år) barnen på alla öppna förskolor. Alla skolor ska ha ett [bemannat] **skolbibliotek** [4]. Därför ska staden ta fram en definition av vad ett skolbibliotek bör innehålla/bestå och kritisk granska hur tillgången till och kvalitén på skolbibliotek ser ut i staden. Den som bemannar skolbiblioteken ska vara skolbibliotekarie eller ha ett pedagogiskt uppdrag i skolbiblioteket. Ekonomiska resurser avsätts så att skolbiblioteken kan utvecklas och bli en resurs i skolan. Implementera detta först i de skolor där en högre andel av elevernas föräldrar har en kort utbildning eller i områden med låg socioekonomisk status (SF).	Alla nya förskolor och skolor ska ha ändamålsenliga lokaler för bibliotek och miljöer som främjar till läsning och läslust (SF). I likhet med Skolbiblioteksscentralen (SBC) bör en förskolebiblioteksscentral inrättas. SBC kan på så sätt underlätta för insatsförslagen: förskolebiblioteken och litteraturombud och förskolor med litteraturprofil om nämndes ovan. Centralerna bör också få ett utökat kompetensutvecklingsuppdrag för stadens skol- och förskolepedagoger samt verka för att inspirera till mer läsfrämjande aktiviteter i skolor och förskolor. En översyn bör också genomföras om var dessa båda centraler bör förläggas för att öka den geografiska tillgängligheten för

[10] forskningsbaserad metod (FM), erfarenhetsbaserad insats (EI), främja läslust (FL), mobilisera i frågan och öka medvetenheten och intresset för läsning för och med barn (M), skapa förutsättningar (t.ex. kunskap, ekonomi eller arena) för arbetet (SF), skapa tillgänglighet (T).

Mer och lättillgänglig litteratur på flera språk på förskolor och skolor (LF) (T).

Inrätta kollegialt lärande kring barns läsning, läsutveckling och läslust som är sektorsövergripande (SF).

Statens kulturråds kunskapsöversikt [8] redovisar man positiva erfarenheter från Lund där **förskolebibliotek** inrättas och att förskolorna och bokpåsar lånas ut till vårdnadshavarna samt att förskolorna frekvent besöks av en barnbibliotekarie för att samtala med personalen om litteraturpedagogik och lästips. Staden bör lära av denna verksamhet (EI) (M) (FL).

I den statliga Litteraturutredningen [4] framhålls vikten och betydelsen av tidig satsning på **specialundervisning till alla elever** som behöver det i första klass (jämför med framgången i Finland, som är världsledande på att lära elever läsa). Därför ska staden erbjuda alla elever i första klass specialundervisning. Implementera detta först i de skolor där en högre andel av elevernas föräldrar har en kort utbildning eller i områden med låg socioekonomisk status (FM) (EI) (SF).

Specialpedagoger med inriktning på tal och språk på alla skolor i staden (SF).

Koppla minst en läspedagog och modersmålspedagog till varje förskola (SF).

Ovan har det konstaterats att **uppsökande verksamhet** och **hembesök** är effektiva. Därför ska alla bibliotek i staden arbeta med detta (FM) (EI) (M).

Utöka barn och ungdomsavdelningarna på stadens folkbibliotek så att de är mer proportionerliga i förhållande till utlån och besöksfrekvens (SF) (T).

Staden utarbetar en strategi för barns läsutveckling med ett tidsperspektiv på 16 år (dvs. en hel uppväxt) som är finansierad med öronmärkta medel. Till detta kopplas följeforskning. Här kan staden lära av arbetet med den ”Röda tråden” i SDF Majorna-Linné där läsfrämjande ingår som en del i arbetet. Det är en satsning på barns läsutveckling från födsel till 16 år där alla barn varje år får del av någon läsfrämjande satsning och där fler insatser når dem med störst behov (EI) (SF).

Barnbibliotekarier och personal från den öppna förskolan gör hembesök hos alla nyblivna föräldrar i staden med en bokgåva och samtal om språkutveckling och läslust. Implementera dessa rutiner först i de mellanområdena med lägst socioekonomi (FM) (EI) (M) (SL). [8].

Inrätta förskolebibliotek. Implementera detta först i de mellanområdena med lägst socioekonomi (SF) (T).

OECD rekommenderar Sverige att prioritera följande punkter för att förbättra skolresultaten. Rekommendationerna baseras på lärdomarna från de länder som presterar högt i PISA-undersökningar och snabbt har förbättrat sitt skolsystem. Därför ska detta också vara vägledande för styrningen av och verksamhetsutvecklingen i stadens skolor.

- Skapa förutsättningar som främjar och kombinerar hög kvalitet med jämlikhet i hela den svenska skolan.
- Bygga upp kapacitet för undervisning och lärande genom en långsiktig HR-strategi.
- Stärka styrningen av policy och ansvarstagande med fokus på förbättring [3].

skol- och förskolepedagoger (SF) (T).

Samarbete med lärarprogrammet och förskoleprogrammet vid Göteborgs universitet för att starta en obligatorisk praktik. Den skulle innebära att eleverna får handleda och stödja vårdnadshavare eller andra närstående vuxna att vara ett gott studiestöd (s.k. läxhjälp). Arbetet sker i nära samarbete med barnen själva (EI) (SF).

Ovan har det konstaterats att **bokgåvor, föräldrastöd genom självhjälp och sommarläsning** är effektiva läsfrämjande komponenter. Därför ska del av bolagets vinst gå till att finansiera stadens inköp av (SF):

- bokgåvor till alla familjer som erhåller försörjningsstöd i Göteborg och som har barn mellan 1 och 6 år
- ”Boken om läsning – en handbok om barns språk- och läsutveckling 0-8 år” till alla vårdnadshavare som har egna tvååringar. Implementera detta först i de mellanområdena med lägst socioekonomi
- ”Boken om läslust – en handbok om att väcka ungas läsintresse, 7-15 år” till alla vårdnadshavare som har egna sjuåringar. Implementera detta först i de mellanområdena med lägst socioekonomi
- Sommarbok till alla elever som slutar fyran. Implementera detta först i de skolor där en högre andel av elevernas föräldrar har en kort utbildning eller i områden med lägst socioekonomi